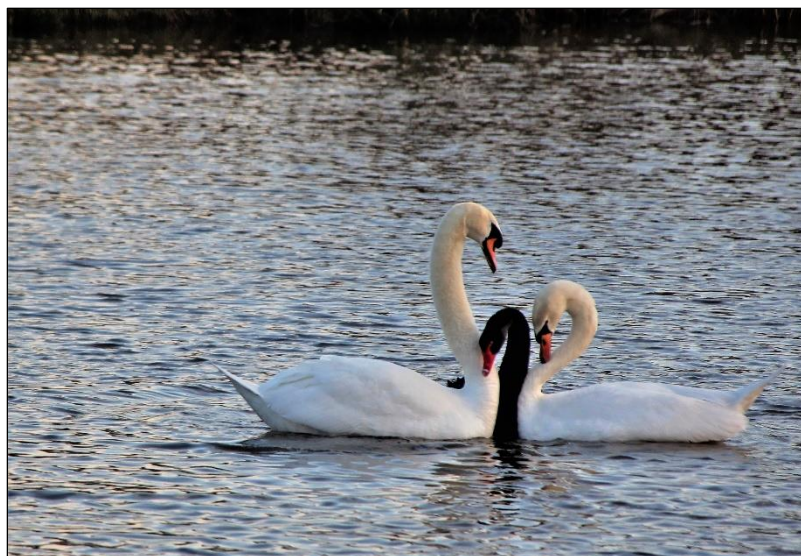

Witte zwanen, Zwarte zwanen.....

12 jaar vogeltjes kijken rondom de Marleplas

Guido Stoker
KNNV-afdeling Tilburg

'Japie' wordt in de mangel genomen door twee witte soortgenoten (foto: Willy van den Boer)

Colofon

Dit rapport is een uitgave van de KNNV- afd.Tilburg en digitaal beschikbaar via de website van de vereniging (www.knnv.nl/tilburg).

De KNNV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging) heeft als doelstelling natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming in de breedste zin van het woord. De Vereniging kent een aantal werkgroepen, die elk op een specifiek studiegebied actief zijn. Daarnaast zijn er plaatselijke afdelingen waarbinnen eveneens werkgroepen actief kunnen zijn, zoals de Werkgroep Dongevallei. Voor meer informatie: KNNV-afdeling Tilburg: secretariaat. mevr. M.C. van der Wiel (secretariaat@tilburg.knnv.nl)

Overname van informatie uit dit rapport, de foto's uitdrukkelijk uitgesloten, is toegestaan mits bronvermelding wordt gedaan.

De linoleumsnede op het voorkaft van dit rapport is vervaardigd door Regien Stooker.

De foto's op de colofonpagina (zwanen) en op pagina 4 zijn gemaakt door Willy van den Boer (fuut met rivierkreeft) en Meia Bink (ijsvogels). Dank daarvoor.

Alle andere foto's zijn van de hand van Guido Stooker, behalve sommige vogelfoto's bij de soortbeschrijvingen.

Dit rapport gelieve te citeren als:

Stooker, G.A.C.R., 2021. Witte zwanen, Zwarte zwanen... Vogelwaarnemingen rondom de Marleplas (Dongevallei, Tilburg–Reeshof) in de periode 2009–2020 (KNNV-afd.Tilburg).

INHOUD		blz.
Inleiding		4
Korte gebiedsgeschiedenis		4
Verschillende soorten vogeltellingen		6
Telresultaten		6
Waarneemkans en levensstrategie		7
Broedvogels van de Marleplas		8
Tabel 1: alle vogelwaarnemingen 2009-2020		9
Tabel 2: alle broedvogels 2009-2020		11
Soortbeschrijvingen		12

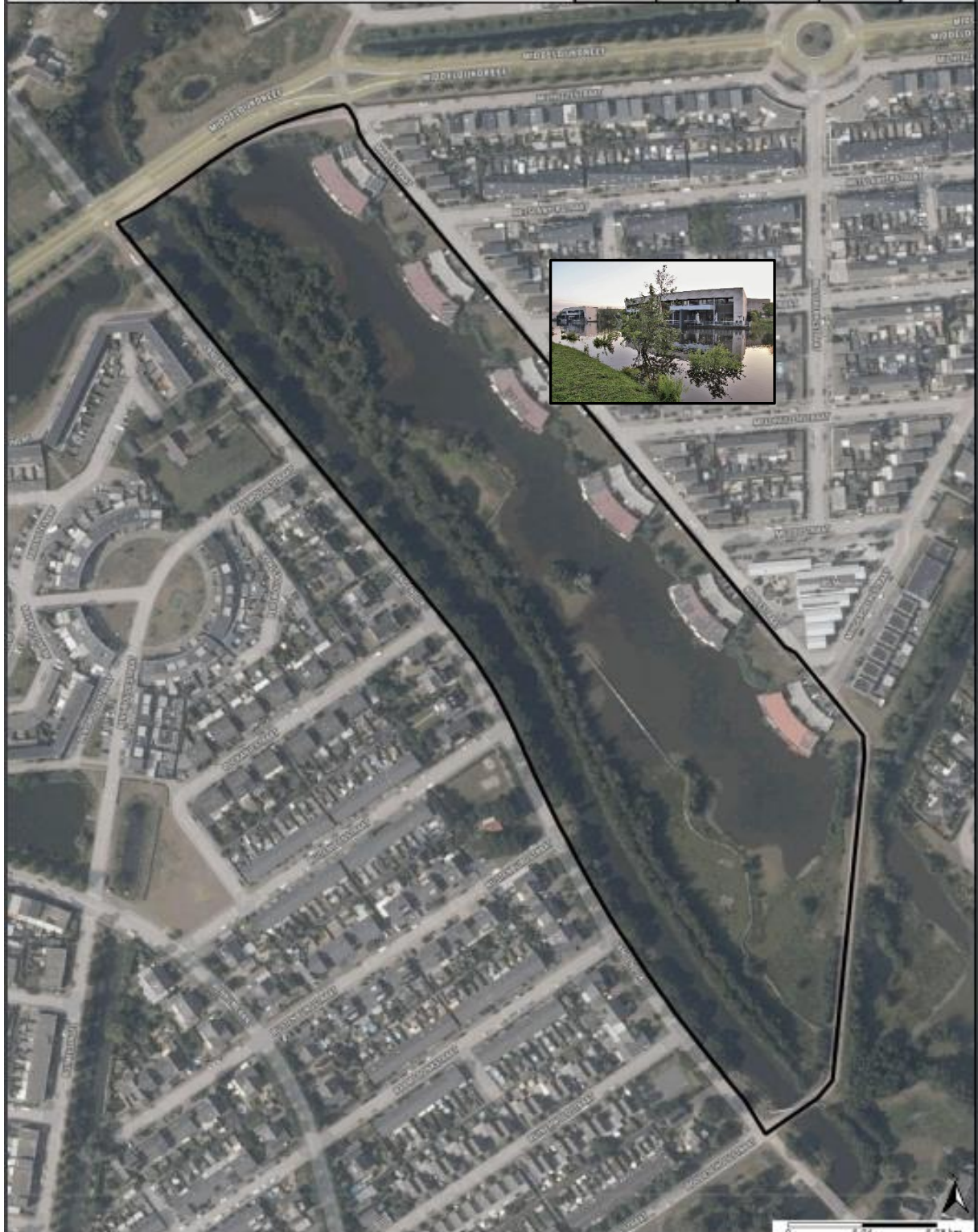
#	soort (alfabetische volgorde)	blz.		blz.		blz.
1	Aalscholver	16	56	Kuifeend	15	
2	Bergeend	13	57	Kwartel	15	
3	Blauwe Reiger	15	58	Lepelaar	15	
4	Boerenzwaluw	21	59	Mandarijneend	14	
5	Bokje	17	60	Meerkoet	16	
6	Boomkruiper	22	61	Merel	22	
7	Bosrietzanger	22	62	Muskuseend	14	
8	Bosuil	18	63	Nijlgans	13	
9	Brandgans	12	64	Oeverloper	17	
10	Buizerd	16	65	Oeverzwaluw	21	
11	Casarca	14	66	Ooievaar	15	
12	Dodaars	15	67	Pimpelmees	20	
13	Dwergpapegaai	20	68	Porseleinhoen	16	
14	Ekster	20	69	Putter	24	
15	Fazant	15	70	Ransuil	19	
16	Fitis	21	71	Rietgors	24	
17	Fuut	15	72	Ringmus	23	
18	Gaai	20	73	Roek	20	
19	Gierzwaluw	19	74	Roodborst	23	
20	Graspieper	24	75	Roodhalsgans	12	
21	Grauwe Gans	13	76	Scholekster	16	
22	Groene Specht	19	77	Sijs	24	
23	Groenling	24	78	Slobeend	14	
24	Groenpootruiter	17	79	Smient	14	
25	Grote barmstijf	24	80	Soepeend	14	
26	Grote Bonte Specht	19	81	Soepgans	13	
27	Grote Canadese Gans	12	82	Sperwer	16	
28	Grote gele kwikstaart	23	83	Spotvogel	22	
29	Grote lijster	23	84	Spreeuw	22	
30	Grote zaagbek	15	85	Staatmees	21	
31	Grote Zilverreiger	15	86	Stadsduif	18	
32	Havik	16	87	Steenuil	19	
33	Heggenmus	23	88	Stommeeuw	17	
34	Holenduif	18	89	Tafeleend	14	
35	Houtduif	18	90	Tijrfjaf	21	
36	Houtsnip	17	91	Torenavalk	20	
37	Huisemus	23	92	Tuinfluit	22	
38	Huiszwaluw	21	93	Turkse tortel	18	
39	IJsvogel	19	94	Valkparkiet	20	
40	Indische Gans	13	95	Vink	24	
41	Kauw	20	96	Visarend	16	
42	Keep	24	97	Visdief	18	
43	Kerkuil	18	98	Waterhoen	16	
44	Kievit	17	99	Watersnip	17	
45	Kleine Karekiet	22	100	Wielewaal	20	
46	Kleine Mantelmeeuw	18	101	Wilde Eend	14	
47	Kleine plevier	17	102	Winterkoning	22	
48	Knobbelzwaan	13	103	Wintertaling	14	
49	Koekoek	18	104	Witgatje	17	
50	Kokmeeuw	17	105	Witte Kwikstaart	23	
51	Kolgans	13	106	Zanglijster	23	
52	Koolmees	20	107	Zilvermeeuw	18	
53	Koperwiek	23	108	Zomertaling	14	
54	Krakeend	14	109	Zwarte Kraai	20	
55	Kramsvogel	23	110	Zwarte Zwaan	13	
			111	Zwartkop	22	

Veldkaart

Telgebied: Dongevallei: Marleplas
Opp [Ha]: 8.1

telronde	datum	begintijd	eindtijd
temperatuur	wind	bewolking	neerslag

Sovon

Inleiding

Van jongs af aan ben ik geïnteresseerd in de flora en fauna om me heen. Het werd mijn belangrijkste hobby en ik heb er later ook m'n beroep van gemaakt. Niet alleen is het interessant kennis te nemen van de natuur om je heen; het is bovendien bewezen een gezonde bezigheid te zijn omdat je veel beweegt in een groene omgeving. Als je dan toch van al die plantjes en dieren die je tegenkomt aan het genieten ben, kun je ze vanzelfsprekend meteen ook opschrijven en soortenlijstjes bijhouden. Dat wordt tegenwoordig door duizenden mensen gedaan en levert bij elkaar een goed beeld van de flora en fauna die in Nederland voorkomt. Op basis daarvan kan de overheid haar natuurbeleid baseren, kan de grondeigenaar het vereiste beheer bepalen en kunnen zeldzame, kwetsbare en bedreigde planten- en diersoorten beschermd worden. Daar draag ik graag aan bij. Dit verslag over mijn vogelwaarnemingen rond de Marleplas is mede om die reden geschreven, zodat de gemeente Tilburg weet heeft van de natuurwaarden van dit stukje Dongevallei. Welke vogels er voorkomen, hoe de ontwikkelingen van de plaatselijke populaties zijn en hoe daar met het beheer op ingespeeld kan worden.

Maar dit rapportje is ook samengesteld omdat ik dat zelf leuk vind en aan mijn burens wil laten zien wat er zoal langs hun woningen aan vogels rondfladdert, vliegt, dobert, duikt, ritselt, fluit of hen 's-nachts door hun gesnater of gegak uit hun slaap houdt. Sinds februari 2009 woon ik in zo'n zogenaamde 'bootwoning' langs de Marleplas. In de Dongevallei, een prachtig natuurgebied midden in de Reeshof met een terras aan de rand van het water; voorwaar een bevoorrechte woonplek. Mijn echtgenote en ik genieten van 's-morgens vroeg tot 's-avonds laat van de vogels om ons heen. Ja, ook in februari/maart als 's-nachts de Canadese ganzen het op hun heupen hebben. Het hoort bij ons woongenot. Ik hoop dat mijn buurtgenoten in de Reeshof door dit verslag nog meer genieten van de Dongevallei.

Korte gebiedsgeschiedenis

De Marleplas vormt een onderdeel van de Dongevallei, een natuurontwikkelingsgebied langs de Donge, dwars door Tilburgs westelijke woonwijk de Reeshof. Toen de gemeente Tilburg eind vorige eeuw met de noordwestelijke stadsuitbreiding 'een sprong' over de Donge wilde maken, stuitte dat op veel bezwaar van natuurorganisaties. Uiteindelijk kreeg Tilburg toestemming van de provincie Noord-Brabant, mits ze langs de Donge een robuuste ecologische verbindingzone zou realiseren. In die tijd groeiden de bomen nog tot in de hemel (financieel gezien dan) en heeft de gemeente vanaf de eeuwwisseling ruimhartig invulling gegeven aan die 'natuurcompensatie'.

Het gebied bestond oorspronkelijk uit intensief gebruikte landbouwgronden, zowel graslanden als akkers. De herinrichting bestond uit het grootschalig afgraven van de vermeste teellaag tot op de zandondergrond, waarbij soms wel 0,5 tot 1,0 meter van de bovengrond werd verwijderd en afgevoerd. Een deel van de oorspronkelijke, ongeveer 2-3m brede beek werd gehandhaafd, maar van noord naar zuid werd parallel daaraan een nieuwe beekloop gegraven met veel grotere dimensies, die flauw meanderend door het natuurgebied werd aangelegd. Daarnaast werden twee grote plassen en een 30-tal poelen gegraven. Op deze wijze ontstond een ongeveer 3,5km lang en ca.50-200m breed nogal kunstmatig beekdal. Het gebied kende na de aanleg nog een erg open karakter en werd aanvankelijk vrij snel begroeid door voedselarme pionier- en ruigtevegetaties. De natuur in het nieuwe beekdal mocht zich spontaan ontwikkelen en daardoor nam spoedig de oppervlakte elzen- en berkenbos sterk toe. Daarom werd gekozen voor een jaarrond-begrazingsbeheer met winterharde runderen (Schotse Hooglanders). Er ontstonden droge en natte schrale graslanden, moerassige oevers en broekbosjes. Om het gewenste halfopen landschapsbeeld van het beekdal en de zichtlijnen daarop voor het publiek te waarborgen en om de floristisch waardevolle graslandjes te behouden, wordt vanaf ongeveer 2010 een aanvullend maaibeheer toegepast. De natuurlijke ontwikkeling en het gevoerde beheer heeft geleid tot een fraai stadsnatuurgebied met een rijke en soms bijzondere flora en fauna. Vogels vormen een voor iedereen gewaardeerd en gemakkelijk waarneembaar onderdeel van die stadsnatuur.

De Dongevallei is nu formeel opgenomen in het provinciale NatuurNetwerk Brabant (NNB). Daarmee is gelukkig de bescherming ervan gewaarborgd. Het natuurgebied volgt van zuid naar noord, vanaf de Bredaseweg tot aan de Middeldijkdreef, de nieuwe loop van de Donge en is ongeveer 60ha groot. Het bestaat uit diverse deelgebieden (Koolhoven, Dalem, Dongewijk, de Kievit) gescheiden door oost-west lopende infrastructuur (spoor Tilburg-Breda, Dalem-dreef, Reuverlaan, Middeldijkdreef en een drietal fietspaden (Sneekpad, Mariaradevonder-pad). In 2020 is met de herinrichting van de Reeshofweide gestart met de afronding van het Dongevallei-project tot aan het Wilhelminakanaal. Daarbij wordt de Donge weer aangetakt aan de oorspronkelijke beekloop. Met de ongeveer 20ha natuur die daarbij wordt gerealiseerd, is er een aaneengesloten natuurgebied van zo'n 80ha ontstaan. Daarmee is uiteindelijk de ecologische verbindingzone tussen de natuurgebieden ten zuiden van Tilburg (Regte Heide-Riels Laag, Stadsbos013) en de natuurgebieden ten noordwesten van de stad (Huis ter Heide, Lange Rekken) gerealiseerd en is voor de bewoners van de Reeshof een aantrekkelijke woonomgeving gecreëerd.

De auteur 'in vol bedrijf'.

Zicht op de Marleplas met broedende Knobbelzwaan en rustende Aalscholvers

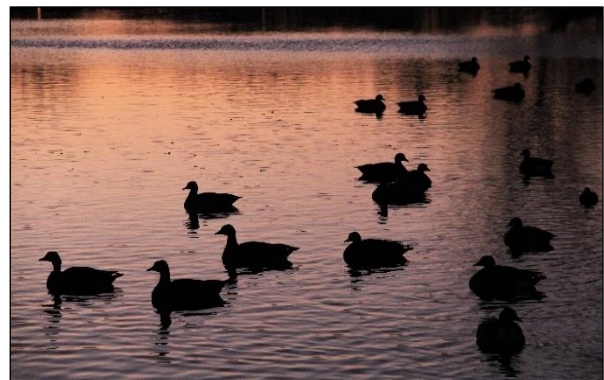
◀ Een Canadese gans broedend op een nestvlotje naast zijn huis

◀ Fuut die zich tegoed doet aan Rode Amerikaanse rivierkreeft. (foto: Willy van den Boer)

▼◀▶ Waterhoentje, een koppeltje IJsvogels en de karakteristieke vogel voor de Marleplas: de Canadese ganzen (foto IJsvogels: Meia Bink).

Verschillende soorten vogeltellingen

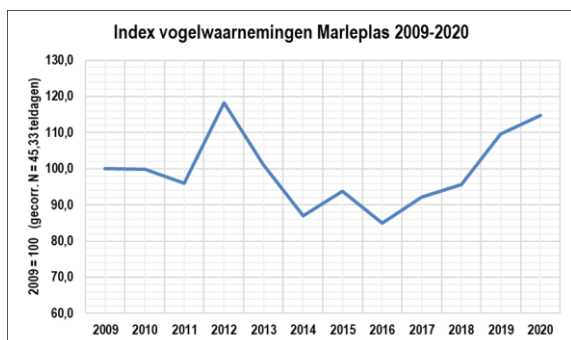
Vanaf het begin van de natuurontwikkeling in de Dongevallei hebben leden van de KNNV-afdeling Tilburg en het IVN zich bezig gehouden met het monitoren van de flora en fauna in het nieuwe natuurgebied. Vanaf 2004 karteert Ad Kolen de broedvogels in de Dongevallei vanaf de spoorlijn Tilburg-Breda tot aan de Middeldijkdreef en turft de aantallen langs een vast traject dat hij eens per twee weken afloopt. Toen ik in 2009 aan de Marleplas kwam te wonen, wilde ik de vogels op het water op en rondom mijn huis vanzelfsprekend bijhouden op een lijstje. Daartoe heb ik in overleg met Sovon (organisatie die in Nederland de vogelinventarisaties coördineert) een vast telgebied geclaimd dat begrensd wordt door de Marlestraat, het Mariaradevonder-pad, de Langendijk en de Middeldijkdreef (luchtfoto pag.3). Het telgebied BMP/A-6696 is ca.8,1ha (81.000 m²) groot en ik tel daar vanaf 2009 wekelijks alle vogels. In het broedseizoen (1 maart - 1 juli) doe ik dat volgens de officiële richtlijnen van het BMP-project. Dat houdt in dat ik verspreid over die voorjaarsmaanden tenminste 7-8 veldbezoeken aan het gebied breng, aangevuld met enkele nachtrondes. De tellingen worden vroeg in de ochtend uitgevoerd; meestal begin ik 1 uur voor zonsopgang met m'n telronde. Bij het karteren wordt territorium-indicerend gedrag van vogels genoteerd (territoriumzang, baltsgedrag, nesten met eieren, slepen met voedsel door de oudervogels, piepende jongen). Vanaf 2013 verwerkt een computerprogramma (Autocluster) de waarnemingen tot aantallen territoria en/of broedparen. Daarvoor deed ik dat met de hand. Daarnaast doe ik in het winterhalfjaar mee met de landelijke ganzen- zwanen- en watervogeltellingen (telgebied NB3444). Behalve mijn wekelijkse rondje, vormen de waarnemingen vanuit mijn woning of anderszins tussendoor een belangrijke aanvulling op de weeklijst. Bij het noteren houd ik de volgende richtlijn aan: **per week** wordt van alle soorten het **maximum aantal waargenomen exemplaren van elke soort** genoteerd en in een Excel-bestand bijgehouden. Dat hoeft voor elke soort dus niet persé dezelfde datum te zijn, als het maar wel betrekking heeft op dezelfde **telweek**. Door vakanties varieerde het aantal telweken de afgelopen 12 jaar van 41-48, met een gemiddelde van ca.45 wkn./jr. Sinds 2015 krijg ik van Willy van den Boer, medebewoner aan de Marleplas, ook incidentele waarnemingen van zeldzame of bijzondere 'vogelgasten' die zij op de plas ziet, doorgegeven. Dank!

Telresultaten

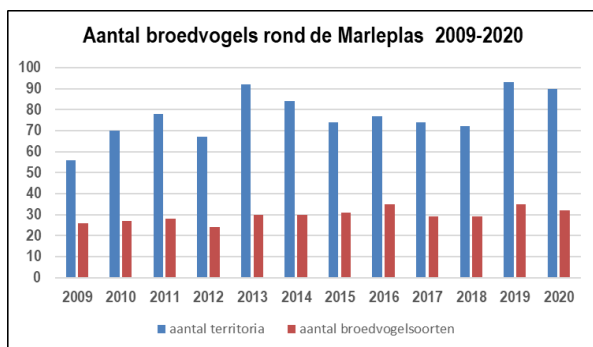
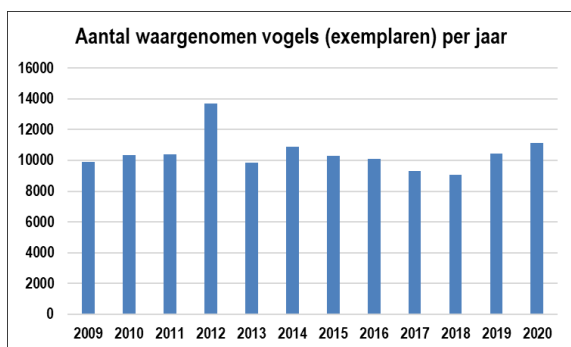
Voorliggende rapportage heeft betrekking op de periode 2009 t/m 2020 en gaat alléén over de vogels op en rond de Marleplas en de directe omgeving (dus niet de Dongevallei als geheel). De meta-info (bezoekdata, tijdstippen, tijdsduur, waarneemlocaties en waarneemdata) mbt. de broedvogelkarteringen zijn opgeslagen in de database van Sovon-BMP/A. De resultaten van de wekelijkse telrondjes zitten bij auteur in de PC (Excel). In tabel 1 (alle soorten) en tabel 2 (broedvogels) zijn alle vogelwaarnemingen van de afgelopen 12 jaar samengevat. Hieronder volgt een kleine toelichting op die tabellen. Na de tabellen volgt een bespreking per soort.

In die 12 jaar zijn 111 verschillende vogelsoorten op en rond de Marleplas waargenomen. In totaal zijn er ruim 125.000 waarnemingen van individuele vogels verwerkt. Dat gaat soms erg precies (2 Grote zilverreigers), maar soms ook ingeschat op basis van clustertellingen en afgerond op 5- of 10-tallen (bijv. er zitten 270 Canadese ganzen op de plas of er vliegen 35 Sijsjes van boom tot boom). Bij die schattingen kun je er wel eens eentje of een paar exemplaren naast zitten, maar dat is niet relevant voor het totaalbeeld. Het aantal waarnemingen verschilt van jaar tot jaar; het gemiddelde bedraagt 10.454 exemplaren per jaar. In het grafiekje op de volgende pagina is dit grafische weergegeven met een index-lijn op basis van het gemiddeld aantal telweken (45,33 wk./jr.), waarbij 2009 als nul-situatie is aangehouden. Er zijn dus jaren dat er wat minder vogels geteld werden en andere jaren duidelijk meer. Maar de afwijkingen in de slechtste of beste jaren zijn niet groter dan 20% van dit gemiddelde. Dat kan aan allerlei factoren liggen: bijvoorbeeld het weer gedurende dat jaar, populatie-ontwikkelingen agv. de weersituatie in de overwinteringsgebieden of tijdens de trekperiode, de waterstanden op de plas, de ontwikkeling van het landschap en het beheer van het terrein, alsook de effecten daarvan op de begroeiing in dat seizoen of jaar. Het valt op dat de waargenomen aantallen bij veel vogelsoorten de eerste 5 jaar van de telperiode aanzienlijk hoger liggen.

Natuurlijk zijn er ook opmerkelijke trends te ontdekken. Uit het jaaroverzicht blijkt de opkomst van de Canadese gans (sowieso de talrijkst getelde soort) en de Grauwe gans, de toename van de Krakeend en tegelijkertijd de afname van de Wilde eend, de opkomst van de Grote zilverreiger en tijdelijke dip van de Blauwe reiger, de afname van waarnemingen van Kievit en Kleine plevier omdat het gebied door bosopslag te gesloten is geworden, de teruggang van de meeuwen agv. internationale populatie-ontwikkelingen, het verdwijnen van de Huiszwaluw omdat de kleine kolonie onder de dakranden van de woningen langs de Langedijk ophield te bestaan, de toename van het aantal waarnemingen van het IJsvogeltje omdat er een kunstwandje langs de plas is geplaatst, de komst van de Grote bonte specht omdat de bomen in het gebied steeds ouder worden en ten dele al geschikt worden voor holenbroeders, en de sterke afname sinds een aantal jaar van de Merel agv. het Usutu-virus. Van de 111 soorten die sinds 2009 rond de Marleplas zijn waargenomen, kennen er 31 soorten (28%) een afname en 22 (20%) een toenemende trend.

1	Canadese gans	45202	11	houtduif	1929
2	kokmeeuw	9432	12	kievit	1869
3	wilde eend	8877	13	knobbelzwaan	1796
4	soepgans	6117	14	koolmees	1696
5	ekster	4405	15	kuifeend	1680
6	kauw	4338	16	putter	1575
7	spreeuw	3826	17	scholekster	1501
8	meerkoet	3816	18	merel	1463
9	sijs	2450	19	waterhoen	1427
10	zwarte kraai	2103	20	vink	1338

In het tabelletje rechtsboven staat de Top20 van meest getelde soorten over de periode 2009-2020. Sommige daarvan bereiken zo'n hoog aantal omdat ze vaak als groep gebruik maken van het natuurterrein. Kokmeeuwen rusten in het najaar graag als groep op de wandelvlonders, Spreeuwen strijken als 'wolk' neer in de bomen langs de Langendijk, Kauwtjes zijn sociale vogels en voelen zich als groep veiliger bij het foerageren op de graslanden. Eksters gedragen zich soms als samengroepende 'hangjeugd'. Vinken, gorzen en sijsjes zie je in het najaar vooral in groepjes doortrekken. De Canadese gans springt er natuurlijk ver bovenuit. Niet alleen broedt de soort er in toenemende mate als in een kolonie, maar ook wordt de Marleplas door deze exoot in het winterhalfjaar gebruikt als slaapplek. Er zijn dagen dat er op de plas 300-350 exemplaren vertoeven die tegen de schemering in grote groepen met veel geraas komen aanvliegen en de volgende ochtend ook weer luidruchtig in kleinere groepjes opstijgen om naar hun foerageerterreinen te vliegen.

Waarneemkans en levensstrategie

Al die getallen moet je natuurlijk wel in relativeren; ze geven niet het enige ware en absolute beeld van de vogelbevolking. Sommige vogels kun je gemakkelijk waarnemen, al dan niet met kijker of telescoop. Een groot aantal ontdek je door goed te luisteren. Veel vogelsoorten worden geturfd op basis van het gehoor, met name in de broedtijd als de bomen en struiken in blad zitten. In de vroege ochtend zingen ze het felst, maar ook bij het vallen van de avond laten Roodborst en Merel zich graag horen. Ik zit regelmatig 's-avonds tot laat op het terras van mijn woning aan de waterkant en ik slaap bovendien met het raam open. Die avond- en nachtwarnemingen leiden ook tot uitbreiding van de soortenlijst. Behalve de Kerkuil, die ik zag vliegen, heb ik bijvoorbeeld alle andere uilensoorten op basis van hun karakteristieke geluid vanuit mijn bed gescoord!

Tussen die ruim 125.000 waarnemingen zitten zeer veel algemeen voorkomende soorten, zoals Roodborst, Koolmees, Winterkoninkje, Houtduif, Turkse tortel, Zwarte kraai en Ekster, die elk jaar in min of meer vaste aantallen kunnen worden genoteerd. Maar er zijn ook beslist enkele zeldzaamheden, rariteiten of tenminste bijzonderheden voor de streek waargenomen; je moet die maar net treffen. Bijvoorbeeld: Visarend, Ransuil, Kerkuil, Steenuil, Porseleinhoen, Kwartel, Roodhalsgans, Casarca, Zomertaling, Grote zaagbek, Lepelaar, Bokje, Groenpootruiter, Wielewaal, Mandarijneend, Smient en diverse zangvogeltjes die je niet direct verwacht in de Dongevallei. En wat te denken van Valkparkiet en Dwergpapegaai, ontsnapte exemplaren in een stadswijk. En de paar keer dat ik Indische ganzen op de plas ontdekte, zijn die beslist afkomstig uit de Beekse Bergen-populatie.

De Nederlandse avifauna bestaat uit ongeveer 500 verschillende vogelsoorten. Ruim 20% daarvan is dus op dat hele kleine stukje natuurgebied van de Marleplas waargenomen. Maar je ziet ze niet allemaal tegelijkertijd. Elke vogel heeft een bepaalde levensstrategie: de vogel weet in welke periode, op welk tijdstip ze waar moet zijn om zo gunstig mogelijke levensomstandigheden te vinden zonder dat ze te sterk beconcurrereerd wordt door andere vogels. Dat geldt

voor voedsel zoeken, het vinden van een geschikte partner en nestplek en de aanwezigheid van begroeiing voor de bescherming tegen predatoren. Er zijn vogels die je het hele jaar in het gebied kunt aantreffen. Voorbeelden daarvan zijn Wilde eend, Zwarte kraai, Huismus, Merel, Roodborst en Koolmees. Dat noemen we standvogels. Maar met die laatste twee zit je al op de grens. Vaak zijn de Koolmezen op de voedertafel en winterse Roodborstjes, afkomstig uit Scandinavische landen en zijn 'onze' tuinvogels naar zuidelijker streken vertrokken. De Roodborst die zomers zo fel zit te zingen op het binnenplaatsje van onze woning, hoeft dus niet dezelfde te zijn, als die waar we in de winter van genieten als het vogeltje de door ons neergezette voedertafel bezoekt.

Broedvogels broeden, zoals de naam al zegt, in ons land. Dat kunnen dus standvogels zijn, maar ook soorten die de winter in het warmere, zuidelijke buitenland vertoeven, waar voor hen dan meer voedsel aanwezig is. Voorbeelden van broedvogels rondom de Marleplas zijn Canadese gans, Fuut, Houtduif, Tjiftjaf en Kleine karekiet. De eerste drie zijn standvogels, de laatste twee zijn trekvogels en die zien we dus alleen in voorjaar en zomer. Broedvogels laten zich vooral goed horen omdat ze met hun gezang een territorium verdedigen. Dat doen ze vooral 's-morgens vroeg; later op de dag zijn ze druk met foerageren en hun kroost van voedsel voorzien. Er zijn ook soorten die we het hele jaar rondom de Marleplas kunnen aantreffen, maar er toch niet broeden. Dat zijn de zogenaamde jaarovogels. Ze komen naar de Marleplas om te foerageren, maar broeden elders. Voorbeelden hiervan zijn de Blauwe reiger, het Visdiefje, Boerenzwaluwen en de Sperwer. De Dongevallei is niet geschikt voor hen om te broeden, maar voedsel kunnen ze er wél vinden. Dan zijn er tenslotte de wintergasten. Dat zijn soorten die elders broeden en op hun trek van noordelijke winterse streken naar zuidelijke warmere landen (en omgekeerd) de Dongevallei in het voorjaar of de herfst passeren, eventueel even uitrusten en in het natuurgebied even een extra voorraadje energiereserve voor de lange reis tot zich nemen. Voorbeelden hiervan zijn ondermeer Visarend, Oeverloper, Bokje, Watersnip, Kepen, Sijsjes, een avontuurlijke Roodhalsgans of een verdwaalde Lepelaar. Soms blijven deze soorten daarom een tijdje in de Dongevallei 'hangen'. Een aantal vogels trekt vooral 's-nachts. Zo heb ik Porseleinhoen en Kwartel nog nooit in de Dongevallei gezien, maar wél gehoord! Als je een goed beeld wil hebben van de vogelbevolking in het gebied moet je regelmatig door het jaar heen op verschillende momenten van de dag een wandelingetje maken of je oor te luisteren leggen. Een koffie/theepauze op het terras aan het water levert zo meer op dan alleen een rustmoment.

Broedvogels van de Marleplas

In de maanden maart t/m juni loop ik 7-8 keer (ongeveer om de 10-14 dagen) 's-morgens vroeg (meestal een uurtje voor zonsopgang) een vaste route. Ik noteer dan het gedrag van de vogels dat wijst op het hebben of verdedigen van een territorium of de aanwezigheid van een bezet nest. Dit gedrag wordt vastgelegd middels een code, die per waarneming direct digitaal wordt ingevoerd op een tablet (programma AVIMAP). De locatie van de waarneming wordt op een luchtfoto van het gebied vastgelegd. Aan het eind van het broedseizoen worden alle noteringen automatisch geclusterd en op basis van uitsluitende waarnemingen en fusieafstanden per vogelsoort verwerkt. Dat leidt tot de vaststelling van het aantal territoria cq. vermoedelijke broedparen per soort. We spreken van territoria, omdat niet altijd van elk broedpaar kan worden vastgesteld waar ze precies hun nest hebben. Het nest van een gans of Grote bonte specht is natuurlijk goed te lokaliseren. Maar waar het Winterkoninkje nestelt, is zeer moeilijk te vast te stellen. Een nest kan zich bovendien buiten het telgebied bevinden, maar het territorium (het terreingedeelte waar de soort zich heer en meester voelt en foerageert) kan grotendeels wél binnen het telgebied liggen. Vooral bij zangvogels, spechten, kraaiachtigen en roofvogels kan dat het geval zijn.

Tabel 2 (blz.11) laat zien dat er in de afgelopen 12 jaar bij elkaar 45 verschillende vogelsoorten op en rond de Marleplas tot broeden zijn gekomen, met een gemiddelde van 30 soorten per jaar (variatie 24-35). Het totaal aantal getelde territoria in die periode bedroeg 926 territoria (gemiddeld 77,2/jr.). Omgerekend betekent dit bijna 10 vogelpaartjes per ha oftewel 1 nest per 1000m². De variatie over de jaren heen bedraagt 56 tot 93 territoria. Het grafiekje op de vorige bladzijde geeft een index over de jaren (2009 = 100%), gecorrigeerd naar het gemiddeld aantal teldagen. Er zijn soorten in de afgelopen 12 jaar die elk jaar één of meer territoria/nesten binnen het telgebied hadden. De Canadese gans is daar het beste voorbeeld van. Maar ook de Knobbelzwaan, Fuut, Wilde eend, Waterhoen, Meerkoet, Houtduif, Ekster en Zwarte kraai broeden elk jaar in het gebied. Net als allerlei kleine zangertjes zoals Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees, Winterkoning, Heggenmus, Roodborst, Merel, Kleine karekiet en Vink. Ze behoren wat mij betreft tot de 'standaard'-broedvogelbevolking van de Marleplas. De IJsvogel is sinds 2016 vaste bewoner van het kunstwandje tegenover mijn woning. Grote bonte specht heeft afgelopen jaar voor het eerst een geschikte boomholte langs het wandelpad gevonden. Andere soorten broeden er zo nu en dan; het ene jaar wel, het andere jaar ontbreken ze. Tot zulke onregelmatige broeders behoren bijvoorbeeld Krakeend, Tuinfluiter, Zwartkop en Bosrietzanger. Scholekster en Witte kwikstaart broeden af en toe op de platte daken van de aangrenzende woningen. Broedende Puttertjes nemen in langzaam in aantal toe, net als van de Boomkruiper.

TABEL 1: Jaar-totalen vogelwaarnemingen BMP-plot 6696 (Dongevall-Marleplas, Tilburg/Reeshof) 2009-2020

G.Stoeker

jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	totaal	gemid.	▲▼
soort	N telweken	41	43	45	48	42	44	47	48	46	45	47	48	45,3	
Grote Canadese Gans	2457	1936	2406	4351	3102	4601	3745	4405	3695	3557	4677	6270	45202	3767	▲▲
Brandgans		1	2	11		2	5	9			1	3	34	2,83	
Roodhalsgans						2							2	0,17	
Indische Gans	2		4		1			3	9	1			20	1,67	
Kolgans											5		5	0,42	
Grauwe Gans	36	46	30	53	45	68	147	98	72	167	125	128	1015	85	▲▲
Soepgans	487	503	451	553	391	411	444	431	656	705	697	388	6117	510	▲
Zwarte Zwaan	3	11	9	19	36	36	7						121	10	
Knobbelzwaan	134	135	129	173	161	287	203	107	85	80	135	167	1796	150	▼
Nijlgans	103	106	86	47	61	84	105	81	106	125	133	122	1159	97	▲
Bergeend		3	1	5			3	1		3	7		23	1,92	
Casarca												2	2	0,17	
Muskuseend				7	70	48	6	1					132	11	
Mandarijneend												1	1	0,08	
Krakeend	1		12	25	10	5	17	80	47	34	32	66	329	27	▲
Smient								4	2				6	0,50	
Wilde Eend	661	878	724	1060	848	640	693	851	825	581	649	467	8877	740	▼
Soepeend	16	24	57	136	161	127	128	146	150	116	123	96	1280	107	
Slobeend			1	2			6	1		1		1	12	1,00	
Zomertaling	13									3	8		24	2,00	
Wintertaling			2										2	0,17	
Tafeleend	3	7	1	2	2				3				18	1,50	▼
Kuifeend	31	95	105	198	183	119	149	143	191	138	101	227	1680	140	▲
Grote zaagbek			1										1	0,08	
Kwartel			1		1					1			3	0,25	
Fazant				1	1				1				3	0,25	
Dodaars			2				1					1	4	0,33	
Fuut	47	45	61	57	43	57	63	61	67	31	72	99	703	59	▲
Witte ooievaar	4			2									6	0,50	
Lepelaar								1	1				2	0,17	
Blauwe Reiger	65	55	36	46	46	42	52	48	46	60	43	45	584	49	
Grote Zilverreiger			2	2	13	7	12	5	16	19	20	23	119	10	▲▲
Aalscholver	149	94	78	88	114	70	85	71	121	83	81	111	1145	95	
Sperwer	5	5	8	13	14	12	8	9	9	4	4	5	96	8,00	
Havik				2		2	1	1	1	2	1	1	11	0,92	
Visarend		1		1		1							3	0,25	
Buizerd	7	3	7	10	11	11	11	13	10	3	25	8	119	10	
Porseleinhoen			1										1	0,08	
Waterhoen	66	83	111	156	129	140	149	132	129	118	85	129	1427	119	▲
Meerkoet	182	662	468	598	233	296	275	270	275	186	188	183	3816	318	▼▼
Scholekster	338	149	124	133	120	98	53	49	87	86	91	173	1501	125	▼
Kievit	981	301	174	75	83	44	38	4	13	114	34	8	1869	156	▼▼
Kleine plevier	4	3	1		1		16	1	9		2		37	3,08	
Houtsnip	1	1	2	2				1					7	0,58	
Watersnip		9	5	2	8	17		5	8	2	3	4	63	5,25	
Bokje					1				2	2			5	0,42	
Groenpootruiter		1		1	1				1				4	0,33	
Witgatje	20	6	2	1			3	3	3	4	4	8	54	4,50	
Oeverloper	8	6	1	3	12	2		14	8	14	19	15	102	8,50	▲
Kokmeeuw	1297	760	739	731	742	873	913	705	712	911	746	303	9432	786	▼▼
Stormmeeuw	22	130	29	30	91	25	19	9	4	35	19	2	415	35	
Zilvermeeuw	74	57	74	39	38	27	31	9	11	12	16	2	390	33	▼▼
Kleine Mantelmeeuw	31	20	12	44	22	15	14	15	5	2	9	25	214	18	▼
Visdief			1	15	14	9	14	14	13	12	2	1	95	7,92	
Stadsduif	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0	-	
Holendui								1	2	1	2	8	14	1,17	▲▲
Houtduif	168	253	184	237	154	123	134	136	136	126	147	131	1929	161	▼
Turkse tortel	76	137	195	145	98	88	89	72	60	63	84	139	1246	104	▼
Koekoek	1			1		5		1		1	3	1	13	1,08	

VERVOLG TABEL 1

jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	totaal	gemid.	▲▼													
soort	N_telweken													41	43	45	48	42	44	47	48	46	45	47	48		45,3	
Kerkuil				1									1	0,08														
Bosuil	1	1		3									5	0,42														
Stenuil												1	1	0,08														
Ransuil											2		2	0,17														
Gierzwaluw	86	51	21		63	53	45	50	47	51	41	47	555	46	▼													
IJsvogel	29	42	25		21	35	57	65	66	33	52	65	490	41	▲▲													
Grote Bonte Specht	2	5	6	10	9	11	13	13	8	5	15	29	126	11	▲													
Groene Specht	33	11	17	24	21	17	14	10	11	10	7	6	181	15	▼													
Torenvalk		2	4	2	2	2	1	2	1			1	17	1,42														
Wielewaal						1							1	0,08														
Gaai		5	14	36	23	38	30	31	19	32	19	37	284	24	▲													
Ekster	325	402	347	481	497	480	557	416	195	224	214	267	4405	367	▼													
Kauw	352	580	791	901	312	163	199	177	197	159	302	205	4338	362	▼													
Roek	23	65	30	56	33	30	39	24	13	19	15	19	366	31	▼													
Zwarte Kraai	180	434	143	227	164	121	155	110	123	121	160	165	2103	175	▼													
Pimpelmees	66	65	96	134	132	110	119	69	93	104	90	75	1153	96														
Koolmees	132	141	167	193	159	151	166	121	126	120	137	83	1696	141	▼													
Oeverzwaluw			5	23	2	11	42				17		100	8,33														
Boerenzwaluw	18	19	5	12	23	22	19	22	12	21	33	37	243	20	▲													
Huiszwaluw	260	211	249	130	112	124	107	72	6	20	5	9	1305	109	▼▼													
Stार्टmees	14	8	10	11	8	25	4	45	14	9	12	5	165	14														
Fitis	20	14	11	17	10	10	16	3	8	4	6	13	132	11	▼													
Tjiftjaf	28	27	61	51	37	36	28	21	22	21	27	39	398	33	▼													
Kleine Karekiet	12	15	15	14	18	12	15	6	11	5	9	13	145	12	▼													
Bosrietzanger			7				3	1		2	3		16	1,33	▼▼													
Zwartkop	9	4	7	11	11	9	11	9	12	12	18	20	133	11	▲													
Tuinfluit		7			1					3		2	13	1,08														
Spotvogel		7	2	1									10	0,83														
Winterkoning	35	27	38	35	21	29	50	29	17	9	17	25	332	28	▼													
Boomkruiper		5	11	4	4	4	3	7	13	11	9	19	90	7,50	▲													
Spreeuw	253	821	775	1240	203	152	91	22	62	73	44	90	3826	319	▼													
Merel	168	152	213	210	126	124	156	101	74	43	38	58	1463	122	▼▼													
Kramsvogel		40	25		20	8	7			12		9	121	10														
Koperwiek		9		7						65			81	6,75														
Zanglijster	1	4	5	3	10	6	4	10	8	1	1	6	59	4,92	▲													
Grote Iijster											1		1	0,08														
Roodborst	30	33	39	56	45	65	72	51	58	35	44	40	568	47	▲													
Huismus	100	110	163	132	101	118	115	65	55	20	114	46	1139	95	▼													
Ringmus	3	8	1				6						18	1,50														
Heggenmus	36	61	41	37	27	24	21	20	23	18	32	15	355	30	▼													
Grote gele kwikstaart	1		1		1	2				1		1	7	0,58														
Witte Kwikstaart	27	11	4	5	3	10	13	1	8	16	13	2	113	9,42	▼													
Graspieper			1										1	0,08														
Vink	17	35	78	100	173	101	139	89	82	129	259	136	1338	112	▲													
Keep								2					2	0,17														
Groenling	13	8	52	33	26	14	12	21	17	13	14	14	237	20	▼													
Putter	88	235	276	234	137	234	116	105	32	33	59	26	1575	131	▼▼													
Grote barsijs		1											1	0,08														
Sijs	28	164	322	167	222	162	236	319	282	220	200	128	2450	204	▲													
Rietgors	1												1	0,08														
Valkparkiet	1												1	0,08														
Dwergpapegaai	1												1	0,08														
tot. N_waarnemingen (exx.)	9886	10366	10415	13678	9839	10908	10320	10120	9306	9079	10420	11116	125454		53													
index (2009 = 100%) / 45,33 wkn.	100,0	99,9	96,0	123,1	82,2	105,6	88,6	96,0	95,9	99,7	109,9	104,5			112 soorten													

TABEL 2: broedvogels van Marleplas (Dongevallei, Tilburg/Reeshof) 2009-2020 (BMP-plot 6696)

Guido Stooker

jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	gem id.
soort	8	8	8	6	8	10	7	7	6	7	7	7	7,4
aantal teldagen													
Grote Canadese Gans	6	7	5	7	12	13	8	15	17	20	17	21	12,3
Grauwe Gans	2					1	1	2		1	2	1	0,8
Soepgans	1		1	1	3	1	2	2	2	2	4	3	1,8
Knobbelzwaan	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1,1
Nijlgans		1				1	1	1	1	1	2	1	0,8
Muskuseend					1	1							0,2
Krakeend				1			1	1					0,3
Wilde Eend	9	8	4	3	11	4	8	4	2	1	2	3	4,9
Soepeend					1	1	1	1	1	1	1		0,6
Kuifeend		2			3	2	2	1	1		2	2	1,3
Fuut	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1,1
Waterhoen	2	2	3	3	2	3	2	2	2	2	4	4	2,6
Meerkoet	4	8	7	8	6	6	4	3	6	5	5	6	5,7
Scholekster		1						1		1	1		0,3
Stadsduif		1	1	1	1			1					0,4
Houtduif	2	4	6	4	3	3	3	2	3	4	4	4	3,5
Turkse tortel	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1,1
Koekoek						1							0,1
IJsvogel								1	1	1	1	1	0,4
Groene specht	1		1		1							1	0,3
Grote Bonte Specht							1					1	0,2
Ekster	2	3	4	4	8	4	2	3	1	2	2	3	3,2
Kauw												1	0,1
Zwarte Kraai	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1,3
Pimpelmees	1	3	6	5	5	3	3	3	3	4	4	2	3,5
Koolmees	4	6	8	5	5	7	4	4	4	5	7	4	5,3
Staartmees								1				1	0,2
Fitis	2	1	1	3	2	2	3	1	1	1	3	3	1,9
Tjiftjaf	1	3	3	3	3	3	2	3	2	2	3	3	2,6
Kleine Karekiet	1	2	4	2	3	4	3	1	3	2	2	2	2,4
Bosrietzanger			1							1	1		0,3
Zwartkop	1		1	1	1	2	2	1	2	2	2	2	1,4
Tuinfluitier		1								3		1	0,4
Spotvogel		1	1										0,2
Winterkoning	2	1	2		1		1	2	2		3	3	1,4
Boomkruiper			1		1			1	2		1	2	0,7
Merel	4	4	6	7	4	6	5	5	3	3	2	2	4,3
Zanglijster					2								0,2
Roodborst	1	2	2	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1,5
Huismus					3	3	1	4	3			2	1,3
Heggenmus	2	2	2	1	1	3	2	4	2	1	3	3	2,2
Witte Kwikstaart	1										1		0,2
Vink	2	1	3	1	1	3	3	1	3	1	4	2	2,1
Putter		1				1	1				1	1	0,4
Groenling	1		1	1		1	2	1	1		1	1	0,8
totaal N-territoria (bp.) / jr.	56	70	78	67	91	84	74	77	74	72	93	90	77,2
totaal N-srtn. broedvogels / jr.	26	27	28	24	30	30	31	34	29	28	35	32	30,0
totaal N-srtn. broedvogels	45												

SOORTBESCHRIJVINGEN

In het hierna volgende hoofdstuk passeren alle op en rond de Marleplas waargenomen vogels de revue. Maar lang niet alle waarnemingen lenen zich voor een uitgebreide beschrijving. Alleen wanneer dit interessant lijkt, wordt per soort een grafiekje getoond van het verloop van de waargenomen aantallen en/of van het aantal territoria/broedpaar door de jaren heen. In het grafiekje worden de aantallen waargenomen vogels weergegeven door de verticale balkjes (staafdiagram) en de trend en het 'zwevende' gemiddelde van 2 jaartotalen achter elkaar middels stippellijnen. Let daarbij op de verschillende waarden op de X-as bij de verschillende vogels. De beschreven soorten betreffen alléén vogels die expliciet gebruik maakten van het gebied door er te broeden, te jagen of anderszins te foerageren, te pleisteren of uit te rusten. Dus vogels, zoals bijvoorbeeld Kraanvogels, Ooievaars, Rietganzen of Wulpen, die boven het terrein cirkelen of hoog overtrekken, zijn in dit verslag niet beschreven en opgenomen in de soortenlijst van de Marleplas. De soortenlijst is op volgorde van de nieuwe taxonomische indeling (Vogelatlas van Nederland, Sovon, 2018). Dit standaardwerk is ook veel geraadpleegd voor duiding van de trends per vogelsoort in de soortbeschrijvingen.

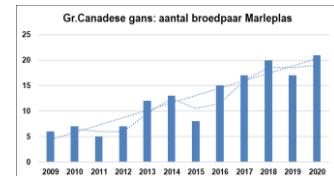
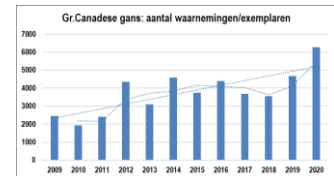
1. Brandgans (*Branta leucopsis*)

Voor deze gans geldt dat het vroeger een echte wintergast was uit het noorden van Europa, Rusland en Groenland en vooral in het Deltagebied overwinterde. Tegenwoordig met 100-den broedend langs de kust, de Randmeren en de Grote Rivieren. Maar niet in de Dongevallei broedend. De soort wordt vrijwel elk jaar wel met 1 of 2 exemplaren aangetroffen tussen de grote groepen Canadese ganzen op de slaapplekken Valleiplas en Marleplas.

2. Grote Canadese gans (*Branta canadensis canadensis*)

De Canadese gans is op de Marleplas de meest getelde vogel. Er zijn in de afgelopen 12 jaar door mij 45.202 exemplaren geteld. Dat kunnen er ook wel 200 meer of minder zijn geweest, maar dat maakt voor het beeld niet veel uit. Gemiddeld dus 3767 exemplaren per jaar, maar het afgelopen jaar waren het 6270 vogels! De Canadees voelt zich goed thuis in de Dongevallei en neemt nog steeds in aantal toe. Beide grafiekjes laten dat ook zien: zowel het aantal bezette nesten, als de winterpopulatie kennen een opgaande trend. De soort is een voor de sier geïntroduceerde exoot, maar al heel erg ingeburgerd in Nederland. Canadese ganzen nestelen vooral in de buurt van wat grotere waterpartijen, zowel in natuurgebieden, het agrarisch gebied als in de stedelijke omgeving. Vennen, meertjes, ontgrondingsplassen en vijverpartijen vormen de preferente plek. In 2014 heb ik al eens uitgezocht dat >95% van de nesten die ik in de Dongevallei tegenkwam op minder dan 1 meter van de waterkant waren gesitueerd. De aanwezigheid van bosjes en bomen vinden ze aantrekkelijk, maar teveel bosopslag mijden ze bij het zoeken naar geschikte nestgelegenheid. De Canadese gans is grotendeels standvogel. Naast de broedvogels komen er in de zomer ook veel Canadese ganzen voor die niet aan het broedproces deelnemen. Dit zijn ganzen die in kleine groepjes rond de actief broedende koppeltjes rondzwerven.

Samen met de eigen broedvogels en de nieuwe aanwas vormen zij in het najaar de basis van de winterpopulatie, aangevuld met rondzwervende groepjes uit streken waar de winter wat hardvochtiger voor de vogels uitpakt. In 2016 en 2017 zijn er een honderdtal juveniele ganzen van een donkergroene gecodeerde halsband voorzien. De halsband is gemaakt op de groei; de gans heeft daar later geen last van. Door dat banderolleren krijgen we informatie over populatieontwikkeling, leeftijdsopbouw, doodsoorzaken, verspreiding en gedrag van de ganzen. Zo weten we nu dat ca.80% van de in de Dongevallei geboren Canadese ganzen in de eerste 2 jaar van hun leven meestal erg plaatsstrouwen zijn en in het natuurgebied of de directe omgeving (bijv. Huis ter Heide) blijven. Ongeveer 10% maakt omzwervingen naar Breda, Den Bosch en Midden-Brabantse beekdalen of de Peelvenen. Die exemplaren komen nog wel eens terug naar Tilburg. De rest zoekt z'n heil verderop in ons land, met name de noordelijke provincies. Een enkele gans komt terecht in het Duitse waddengebied en er zijn terugmeldingen uit Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland. Het legsel van de Canadese gans is meestal 4-6 eieren groot. Voorheen was het reproductiesucces in de Dongevallei vrij groot. Gedurende een aantal jaren werden ter bestrijding van deze exoot in de Dongevallei, de eieren in de helft van de nesten geschud of meegenomen. Maar dat was dweilen met de kraan open. De laatste jaren neemt de Vos de rol van populatieregelaar van de mens over. Vorig jaar werd 35% van de nesten gepredeerd door deze slimme rover die wel een eitje lust! Maar ook de vast op het nest zittende oudervogels vormen een gewilde prooi.

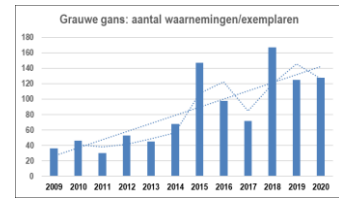
3. Roodhalsgans (*Branta ruficollis*)

Deze fraaie gans is in 2014 gedurende 2 weken op de Marleplas en in de Reeshofweide gezien. Het is een soort die ver weg in Rusland broedt, maar met de overige winterganzen wel regelmatig afwaalt naar Nederland, met name in het Deltagebied en langs de Grote rivieren. Op de Marleplas dus een incidentele zwerver.

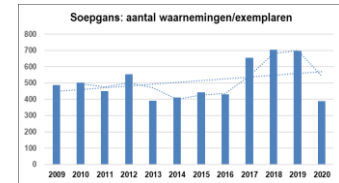
4. Grauwe gans (*Anser anser*)

Een ganzensoort die oorspronkelijk bij het traditionele Nederlandse landschap hoorde, maar door ontginningen en intensivering van het grondgebruik bijna helemaal uit Nederland was verdwenen. Sinds ongeveer 1970 is de soort weer sterk toegenomen door de toename in ons land van natuurgebieden met draslanden en moerassen te midden van eivrijke graslandpercelen in het agrarische landschap. Inmiddels neemt de Grauwe gans ook in steden toe. De soort broedt sinds begin deze eeuw met enkele broedparen in de Dongevallei en ook op de Marleplas is er de meeste jaren wel sprake van 1 koppeltje met jongen. In het winterhalfjaar is de soort in ons land meestal in grote groepen op graslanden en akkers te zien, maar zelden in de Dongevallei (Marleplas). Daarvoor is het gebied te besloten met bos. Soms zitten er tussen de grote slaagproepen van Canadese ganzen ook een tiental Grauwe ganzen. De soort bastaardeert ook geregeld met de Canadese ganzen.

5. Soepgans (*Anser anser, forma domestica*)

Dit betreft de traditionele 'boeregans', wit gekleurd of wit met grijsbruin gemêleerd. De Soepgans is in het verleden vanwege overlast elders in de stad door de gemeente naar de Dongevallei gebracht. Het is een echte standvogel, blijft het hele jaar in de Dongevallei. Elk gebiedsdeel heeft nu een eigen groepje dat soms via de Donge tijdelijk naar een ander gebiedsdeel verhuist. Door hun grote waarmeembaarheid (kleur, geluid/blazen, agressiviteit naar voorbijgangers) ligt het aantal waarnemingen per jaar hoog. De populatie in de Dongevallei breidt zich langzaam uit: in 2020 staat de teller op ongeveer 50-55 exemplaren. Hybridisatie met Grauwe gans komt voor. De meeste weken tel ik op de Marleplas zo'n 15-20 exemplaren, maar er broeden de laatste jaren maar 1 of 2 koppeltjes op het eiland. Het zijn ook de ganzen die door hun mest op stoep en straat voor de meeste overlast zorgen.

6. Kolgans (*Anser albifrons*)

Deze gans lijkt een beetje op de Grauwe gans, maar is wat minder log en heeft meestal duidelijk herkenbare zwarte dwarsstrepen op de borst. En natuurlijk een kolletje, dat is de witte bles boven de snavel. De soort broedt op de Siberische toendra en komt in het najaar vooral naar de laaggelegen natte graslanden van Friesland-Groningen en het Rivierengebied. Maar in de periode oktober-maart wil er nog wel eens eentje afdwalen met andere groepen ganzen. De soort broedt inmiddels ook in Nederland, maar niet in de Dongevallei. Op de Marleplas zijn er in 2019 een paar weken achtereen enkele exemplaren gezien.

7. Indische gans (*Anser indicus*)

Deze gans wordt ook wel Streepkogans genoemd en zijn koptekening verklaard waarom. Het is oorspronkelijk een soort van de Tibetaanse Hoogvlakte. De soort is in ons land een standvogel. In Nederland betreffen het allemaal ontsnappingen uit siervogelcollecties. De dichtstbijzijnde kolonie bevindt zich in de Beekse Bergen. De in de Dongevallei waargenomen exemplaren komen ongetwijfeld daar vandaan. Op de Marleplas is de soort in zes verschillende jaren waargenomen, bijna altijd met 1 exemplaar dat gedurende meerdere weken op de plas verbleef, meestal als solitair exemplaar.

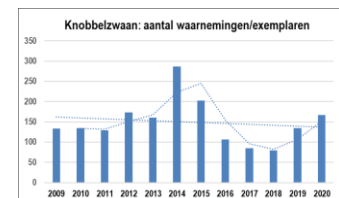

8. Zwarte zwaan (*Cygnus atratus*)

Oorspronkelijk komt deze zwaan uit subtropisch Australië, maar ook deze exoot is naar Europa gehaald als siervogel en ontsnapt uit de particuliere watervogelcollecties. In de Dongevallei hebben lang 3 Zwarte zwanen rondgezwommen; twee nabij de Reuverlaan en 1 zwervend exemplaar die zich vaak op de Marleplas ophield. Hij was duidelijk aan mensen gewend, want schooide flink langs de terrassen. Wij noemden hem *Japie*. In 2015 was hij ineens verdwenen (de vraagprijs op Marktplaats.nl lag op dat moment op ca. €250). Het paartje Zwarte zwanen is nog tot vorig jaar langs de Reuverlaan gezien, maar ook deze twee zwanen zijn inmiddels verdwenen. Al die jaren hebben ze niet voor nakomelingen gezorgd. Dat is overigens vrij gebruikelijk bij dergelijke subtropische vogels in een land met een koeler klimaat.

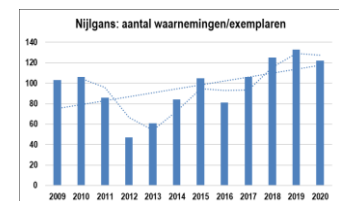
9. Knobbelzwaan (*Cygnus olor*)

Elk jaar broeden er Knobbelzwanen op het eiland of langs de randen van de Marleplas. En met succes, want ze brengen ieder jaar 2-5 jongen groot. De zwanen hebben vrij veel interactie met de vele Canadese ganzen, maar zijn wel dominant. Opmerkelijk is het feit dat ik in 2014 in een nest op het eiland twee ganzeneieren vond in het nest van de Knobbelzwaan. Ik denk dat de ganzen grote legnod hebben gehad. De Marleplas blijkt in het winterhalfjaar zeer aantrekkelijk voor de Knobbelzwanen. Er worden dan regelmatig 5-10 exemplaren gezien die er de nacht tussen de ganzen doorbrengen. Maar er zijn ook uitschieters genoteerd van 19 en 27 zwanen die meerdere dagen achtereen op de plas verbleven. De Knobbelzwanen foerageren in de polder westelijk van de Reeshof, waar blijkens de maandelijkse WAVO-tellingen de zwanen in enkele groepen van 25-50 exemplaren vrijwel altijd dezelfde graslanden bezoeken. Toch geeft de grafiek hiernaast een licht negatieve trend aan.

10. Nijlgans (*Alopochen aegyptiaca*)

Ook al weer een exoot, dit maal afkomstig vanaf het Afrikaanse continent. Maar al sinds 1967 in ons land aanwezig. In het westen van Nederland komen grote groepen van wel 100-den Nijlganzen voor. Hier in de Dongevallei en de agrarische omgeving zijn nooit veel meer dan 25 exemplaren bij elkaar gezien. In de Marleplas is het maximum 12 vogels per keer. Hun luidruchtige, nasale roep en de witte vleugelvlekken zijn erg herkenbaar. Op basis van de automatische clustering van waarnemingen is er meerdere malen sprake geweest van een territorium van een paarje Nijlganzen in de Marleplas. Maar ik heb nooit een nest gezien, wél meermaals een koppeltje met 5-6 juvenielen. Nijlganzen nestelen in boomholtes en grote oude of gekraakte nesten van Havik, Buizerd of Zwarte kraai. In de Lange Rekken hebben ze ook vaak in een Torenvalk-kast gebroed. In de nabij gelegen Reeshofweide en De Rekken broeden elk jaar één of meerdere koppeltjes in de ruigte, resp. in afgebroken populierenkronen.

11. Bergeend (*Tadorna tadorna*)

Bergeenden zijn eigenlijk vooral kustvogels, maar tegenwoordig zoeken ze steeds meer de vochtige graslanden langs de Grote Rivieren en de Randmeren op. Ook in het kleipoldergebied van Noordwest-Brabant komen ze steeds meer voor. Van daaruit zal er wel eens eentje langs de Dongeloop afzakken naar het zuiden en komt dan in de Dongevallei terecht. De Bergeend broedt het liefst in konijnenholten, maar is in de Dongevallei, ondanks de vele hopen, nog nooit als broedvogel aangemerkt. De eend is verspreid over zeven jaren wél 23 keer waargenomen op de Marleplas en de naastgelegen Donge.

12. Casarca (*Tadorna ferruginea*)

Casarca's zijn grote eenden die oorspronkelijk vooral in Oost-Europa en Azië hun domicilie hadden. De Nederlandse Casarca's zullen wellicht afstamming zijn van ontsnapte siervogels. Ze prefereren ondiepe plassen als broedbiotoop. Broedvogels vinden we vooral in Noord-Limburg en Oost-Nederland. In de rest van Nederland betreft het geïsoleerde paren. Het koppeltje dat op de Marleplas is gezien, werd daar kortstondig in mei 2020 gesignaleerd.

13. Muskuseend (*Cairina moschata forma domestica*)

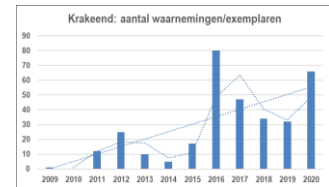
Ook dit is een exoot en wel uit Zuid-Amerika. Als siervogel naar Nederland gehaald en ontsnapt uit watervogelcollecties. Van 2012 tot 2016 verbleef er tussen de Wilde eenden op de Marleplas en langs de Donge een Muskuseend. Op een gegeven moment was de vogel weg.

14. Mandarijneend (*Aix galericulata*)

Een zeer fraai gekleurd Aziatisch eendje afkomstig uit siervogelcollecties, maar inmiddels in beperkte mate verwilderd. In 2020 één dag op de Marleplas gezien.

15. Krakeend (*Anas strepera*)

Een vrij onopvallende, grijsbruine eend, zowel mannetje als vrouwtje, maar herkenbaar aan de zogenaamde witte 'spiegel' op de vleugel, een witte vlek op de armpennen die zowel in vlucht als drijvend op het water te zien is; bij het mannetje nog het best. De staartpartij is bij het mannetje nogal zwartig. De eend onderscheidt zich van andere eenden op de plas door het geluid van het mannetje, dat bestaat uit een kort kwakend 'krak, krak' of een fluitend 'pieie'. De Krakeend is in Nederland een standvogel, maar in de Dongevallei ligt het aantal Krakeenden in het winterhalfjaar toch aanmerkelijk hoger dan in de broedtijd. De soort begint vrij laat met broeden en zoekt daarvoor meestal wat achteraf ruigte op. Als soort is de eend de laatste decennia overal toegenomen, ook in de Dongevallei. Op de Marleplas is toch maar zelden sprake van een broedend koppeltje: de afgelopen 12 jaar maar driemaal.

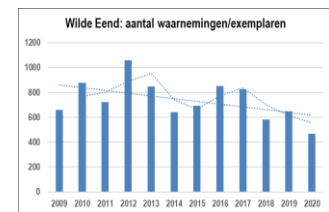

16. Smient (*Anas penelope*)

Dit eendje is in Nederland vooral een wintergast die in de zomer in het noorden van Fenno-Scandinavië en Noordwest-Rusland broeden. De vogels zoeken in de winter vooral de lage delen van ons land op met drasse graslanden, poldervaarten en grote plassen, waar ze in grote groepen de koude maanden doorkomen. Dus logisch dat het Smientje, dat een heel karakteristiek fluitend geluid maakt, niet vaak in de Dongevallei wordt gezien (2016, 2017).

17. Wilde eend (*Anas platyrhynchos*)

Onze bekendste eend, het mannetje met de bekende groen iriserende kop en twee krulletjes in z'n staart, het vrouwtje onopvallend bruin, maar met een mooie blauwe 'spiegel'. De soort is altijd onze meest algemeen voorkomende eend geweest, maar neemt de laatste jaren in heel het land sterk af. Het grafiekje van de aantallen op de Marleplas laat dat ook zien. Vooral het voortplantingssucces is tegenwoordig tegenvallend. Iedereen kan op de Marleplas zien dat een vrouwtje met een toompje van soms wel 8-12 net uit het ei gekomen pulletjes binnen enkele dagen de helft of meer daarvan kwijt is. Veel jonge eendjes op de plas worden geroofd door Snoek, kraaien en meeuwen. Dat lijkt best 'zielig', maar zo zit de natuur in elkaar. De Wilde eend komt zowel in natuurgebieden, het agrarische platteland alsook veel in stadsvijvers en wijksloten voor. Het is een standvogel, dus blijft het hele jaar in het gebied aanwezig. Alleen bij zeer koude winters met veel sneeuw en ijs verzamelen zich grote groepen eenden op stromend water of bij een wak in het ijs. Op de Marleplas gemiddeld met zo'n 5 broedpaartjes aanwezig.

18. Soepeend (*Anas platyrhynchos forma domestica*)

Soepeend is een beetje een denigrerende benaming voor witte eendjes en bontgekleurde boeren- of parkeenden. Het is eigenlijk de gedomesticeerde, gehybridiseerde vorm van de Wilde eend. Soepeenden kruisen veelvuldig met Wilde eend. Bij het inventariseren heb ik elke hybride van Wilde eend ook als Soepeend bestempeld. De soort is een standvogel, maar zwervt wel graag door de stad. Soepeenden komen in een stadsnatuurgebied als de Dongevallei relatief veel voor; je ziet er altijd wel een paar. De verhouding Wilde eend vs. Soepeend bedraagt tegenwoordig ongeveer 1:5. Op de Marleplas broedt vrijwel jaarlijks een 'gemengd' koppeltje.

19. Slobeend (*Anas clypeata*)

Deze eend met z'n opvallende lepelvormige bek, is vooral karakteristiek voor laag Nederland. De Slobeend prefereert open, slotenrijke weidegebieden. In de Dongevallei zul je hem niet snel tegenkomen. De Slobeend broedt dus niet in de Dongevallei. De soort is in afgelopen 12 jaar maar in zes jaren met één of enkele exemplaren op de Marleplas gezien, meestal in de trekperiode of het winterseizoen. Het betreffen waarschijnlijk uit de koers geraakte vogels.

20. Zomertaling (*Anas querquedula*)

Hetzelfde geldt eigenlijk voor de Zomertaling. Een echte liefhebber van extensief gebruikte graslanden in het buitengebied. Herkenbaar aan de duidelijke witte oogstreep, maar in de Dongevallei zelden te zien. Op de Marleplas slechts in drie jaren waargenomen. Meestal een verdwaald koppeltje, maar gek genoeg in 2019 met 13 exemplaren.

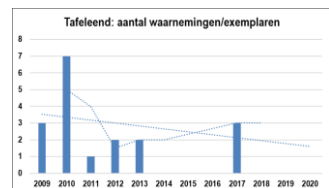
21. Wintertaling (*Anas crecca*)

Het is Nederlands kleinste eendje met in de vlucht een zeer snelle vleugelslag. De soort is op het water drijvend ook duidelijk herkenbaar aan de grote oranjegeel gerande groene oogvlek op een roestbruine kop. Het is een niet algemene broedvogel in Nederland in kleine ondiepe wateren met veel oevervegetatie en zeker niet broedend in stedelijk gebied. In de Dongevallei is dergelijk broedbiotoop niet aanwezig; de soort is op de Marleplas een enkele maal buiten het broedseizoen gezien als verdwaalde zwervers, meestal in een klein groepje bij elkaar tussen de andere eenden.

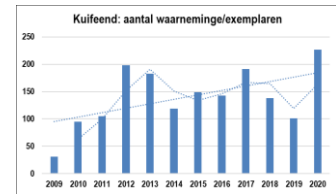
22. Tafeleend (*Aythya ferina*)

Een duidelijk herkenbare, vrij grote eend met een roestbruine kop en grijze rug en vleugelveren. Het vrouwtje is wat grauwer. Ook weer een soort van laag Nederland. In de Dongevallei geen broedvogel, maar incidentele wintergast. De (broed-)populatie neemt landelijk af en de achteruitgang van de soort blijkt ook wel uit het grafiekje van de Marleplas. De soort wordt de laatste jaren nauwelijks of niet meer op de plas gezien.

23. Kuifeend (*Aythya fuligula*)

Het Kuifeendje is een soort die in de Dongevallei lijkt toe te nemen. In ieder geval zie ik de soort steeds meer op de Marleplas. Het zijn kleine donkere eendjes, het mannetje grote delen van het jaar zwart met een felwitte buik en natuurlijk het parmantige kuife, het vrouwtje wat minder uitbundig getekend met vaal grijsbruine buik. In de winter is ook het mannetje wat soberder gekleurd. Je kan ze ook goed herkennen aan de vele duiken die ze maken op zoek naar mosseltjes op de onderwaterbodem. In 8 van de 12 teljaren hebben er 1-2 koppeltjes een territorium op de Marleplas gehad. Ze weten hun nest goed te verbergen, want ik heb er op de Marleplas nog nooit één kunnen ontdekken. In het winterhalfjaar komen er veel meer Kuifeenden naar de Dongevallei. Ze verzamelen zich dan in kleine groepjes van 10-30 exemplaren op de grotere plassen en op de Donge.

24. Grote zaagbek (*Mergus merganser*)

Een zeldzame gast in de Dongevallei; maar één keer waargenomen op de Donge nabij de Marleplas (2011). De soort is goed herkenbaar aan het 'platte' gestroomlijnde lichaam en de puntige snavel die in een haakvorm eindigt. Het is een typische wintergast van grote wateren in laag Nederland.

25. Kwartel (*Coturnix coturnix*)

Geen soort die je snel in de Dongevallei zou verwachten. Kwartels tref je in Nederland vooral aan in hooilanden en graanakkers. Maar de mannetjes zijn nogal mobiel en zwerven gedurende de broedtijd veel rond om vrouwtjes te vinden. Ze laten dan vooral in de avonden hun karakteristieke ritmische kwartelslag horen: 'kwik-me-dit'. Ook 's-nachts kun je het treffen dat je zo'n zwervend hoendermannetje hoort roepen. In de afgelopen 12 jaar is me dat 3 keer overkomen.

26. Fazant (*Phasianus cochicus*)

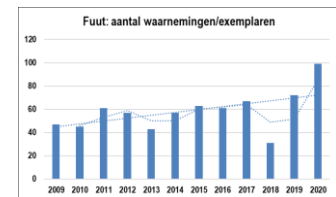
Deze fraai gekleurde 'boskip' zoekt liever de ruigtes en bossen op. Ook op de nabij gelegen landbouwgebieden van Rijen en Dongen treft je deze hoender veel aan. Wellicht dat er soms eentje op avontuur gaat. Ik heb de vogel met de karakteristieke schreeuw drie keer rond de Marleplas gezien of gehoord.

27. Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*)

De wetenschappelijke naam van dit kleinste fuutje geeft het belangrijkste kenmerk al aan: een wijnrood kraagje in de nek (*ruficollis*). Je herkent ze ook aan hun postuur: een klein pluizig bolletje met een donzig grauwwit kontje. Ze hebben in de broedtijd een karakteristieke 'hinnikende' roep, maar dat zullen we op de Marleplas niet snel horen. Want de soort prefereert stille, voedselarme vennen, moeraswateren en duinmeren met een rijke oeverbegroeiing. In de Dongevallei daarom een incidentele gast tijdens de wintermaanden. Op de Marleplas drie keer door mij waargenomen.

28. Fuut (*Podiceps cristatus*)

De grotere fuut is wel gedurende het gehele jaar op de Marleplas aanwezig en elk jaar met 1 broedend koppeltje (in 2020 zelfs 2 paartjes met jongen). Bij het zwemmen lijken ze zich half onder water te bevinden. Het mannetje bezit in de zomer prachtige rode bakkebaarden en zwarte oorpluimen. De balts (als ze elkaar het hof maken) bestaat uit een spectaculaire synchroon-dans, die ik vaak op de plas heb kunnen waarnemen. Die aanvankelijk gestreepte donsjongen bedelen met doordringend geluid om voedsel bij de oudervogels en als ze nog erg jong zijn, kruipen ze bij de ouders op de rug onder de veren. Goede bescherming natuurlijk tegen rovers van onder water (snoek) en uit de lucht (kraaien, meeuwen). Het nest bestaat meestal uit een drijvend eilandje langs de oevers van de Marleplas. Meestal brengen ze twee legsel groot. Het aantal waarnemingen licht toenemend.

29. Ooievaar (*Ciconia ciconia*)

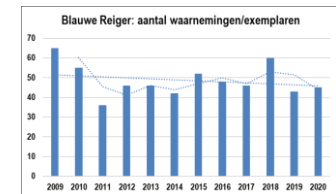
Toen de Dongevallei nog een open landschap was, werd deze vogel op stelten regelmatig gezien. Er stond zelfs een kunstnest op een paal. Toen de woonwijk verder volgebouwd werd en het beekdal steeds meer bebost raakte, was de soort minder geïnteresseerd in het natuurgebied. Niet open genoeg meer. Toch wordt de soort nog regelmatig overvliegend gezien. In sommige jaren bivakkeren er een 10-tal in het gebied direct ten noorden van Tilburg en van uit dat groepje komt er dan sporadisch nog eentje aan de grond om een onvoorzichtige kikker te verschalken.

30. Lepelaar (*Platalea leucorodia*)

Deze sierlijke witte langbeen met kuif en lepelvormige snavel is tweemaal waargenomen langs de oevers van de Marleplas (2016, 2017). De broedende vogels bevinden zich bijna allemaal op de Waddeneilanden, het Deltagebied en in moerassen van laag Nederland. De Biesbosch is de dichtstbijzijnde broedkolonie. Lepelaars trekken in de wintermaanden bijna allemaal naar de kusten en moerassen van zuidwest-Europa. Maar ze komen al vroeg terug en op die terugreis zwerven ze nog wat rond. Zo kunnen ze dan ook eventjes uitrusten en foerageren in marginale voedselbiotopen zoals de Dongevallei.

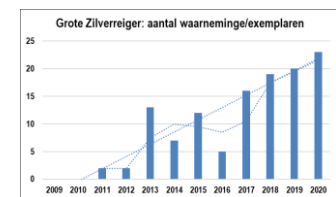
31. Blauwe reiger (*Ardea cinerea*)

De Blauwe reiger is in de Dongevallei een jaarvogel: de soort broedt er niet, maar is vrijwel elke dag langs de oevers van de plassen en de beek te zien. Jagend op visjes, kikkers en rivierkreeften. Opvallend vind ik het percentage jonge reigers (veel grijzere vogels, minder wit op kop/hals/nek en geen of kleinere zwarte sierveren op de kop) dat de Marleplas bezoekt. Blauwe reigers zijn niet talrijk op de hogere zandgronden van Brabant zoals in het waterrijke laag Nederland, maar toch wél een bekende verschijning in stedelijk gebied. Rondom de Marleplas wordt de soort elke week gescoord, soms met 2 of 3 exemplaren tegelijk. De Blauwe reiger lijkt de laatste jaren een beetje in een dip te zitten, wellicht door concurrentie van de Grote zilverreiger. Ook die enkele strenge winters met veel ijs trekken ze slecht en kan de landelijke populatie zeer negatief beïnvloeden. Het duurt dan weer een tijdje voor die op het oude peil is.

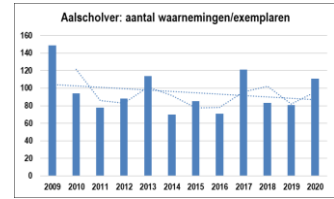
32. Grote zilverreiger (*Ardea alba*)

Vroeger een soort van Zuid- en Oost-Europese landen en andere (sub-)tropische oorden. Maar sinds de eeuwwisseling neemt de soort in Nederland spectaculair toe. Dat geldt ook voor het aantal waarnemingen in de Dongevallei. De vogel broedt vrijwel alleen in grote kolonies, meestal samen met andere reigerachtigen in uitgestrekte moerassen van laag Nederland, bijvoorbeeld de Biesbosch. In de Dongevallei wordt de soort alleen gedurende de wintermaanden gezien. Meestal zijn het 1-2 exemplaren die de oevers en poelen afstruinen. De Marleplas is dan een vaste stek in hun foerageertocht. Karakteristiek is hun jachtgedrag: terwijl ze in de oevervegetatie staan, trillen ze met hun achterlijf en poten om visjes op te jagen. Spectaculair vond ik het moment in 2020 dat tegenover mijn woning twee Grote zilverreigers een paar nachten in een grote boom doorbrachten.

33. Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)

Aalscholwers broeden in Nederland vooral in moerasbossen in de buurt van visrijke wateren. De soort eet namelijk alleen maar vis. Maar de vogels vliegen ver om aan hun maaltje te komen en doen daar ook de kleinere binnenlands gelegen wateren aan. In de Dongevallei zijn altijd wel een 10-tal Aalscholwers te vinden. In de winter worden er dat soms een paar meer, maar het stijgt nooit boven de 25 exemplaren uit. Op de Marleplas is de wandelvlonder een geliefde zitplaats. Ze zitten daar vaak in hun karakteristieke pose met uitgespreide vleugels om deze in de wind te laten drogen. Nadeel: ze schijnen de vlonder helemaal onder met hun witte mest. Lekker glibberen!

34. Sperwer (*Accipiter nissus*)

De eerste roofvogel in dit overzicht. De Sperwer is een felle jager op meestal kleine vogeltjes die de rover vanuit een hinderlaag met een snelle lage duikvlucht overvalt. De sperwer broedt niet in de Dongevallei. De soort wordt elk jaar verspreid over de maanden regelmatig jagend langs de oevers van de Marleplas in een flits gezien, gemiddeld zo'n 8x per jaar.

35. Havik (*Accipiter gentilis*)

De dichtstbijzijnde Havik broedt in het bosgebied van de Rekken op ongeveer 3km afstand van de Dongevallei. De soort lijkt op de Sperwer, maar is een slagje groter. Dat is ook wel nodig want zijn prooiën zijn ook groter: vogels ter grootte van een Houtduif zijn z'n favoriete maaltje. Daar zijn er in de Dongevallei genoeg van. De beslotenheid en onrust van de stad vindt de vogel blijkbaar wat minder, want de Havik wordt slechts zelden in de Dongevallei gezien. In en om de Marleplas kun je (als je geluk hebt) de soort jaarlijks een paar maal waarnemen.

36. Visarend (*Pandion haliaetis*)

Wat is er spectaculairder dan 's-morgens vroeg je balkon op te stappen, de slaap uit de ogen wrijven en je eerste blik op de vogels op de Marleplas richten.....en dan op ooghoogte een Visarend voorbij zien vliegen? Sinds kort broeden er Visarenden in de Biesbosch. Maar de meeste Visarenden hebben hun broedgebied in Fenno-Scandinavië Duitsland en overwinteren in West-Afrika. Op hun trektocht tussen beide streken doen ze ook Nederland aan, waar ze vaak van de ene grote waterpartij (vennen, ontgrondingsplassen) naar het andere hoppen, bij voorkeur de loop van rivieren en beken volgend. Ik heb de Visarend in de afgelopen jaren driemaal boven de Marleplas waargenomen: in 2010, 2012 en 2014. Helaas zonder een spectaculaire duikactie overigens. Het wordt dus weer eens tijd!

37. Buizerd (*Buteo buteo*)

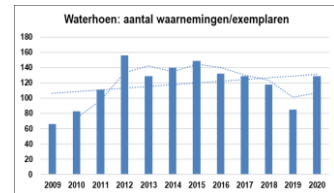
De Buizerd is in Nederland de meest algemene roofvogel, maar broedt niet in de Dongevallei, wel in de omgeving. Elk jaar wordt de roofvogel een stuk of 10 keer boven de Marleplas waargenomen. Niet alleen vanuit de hoogte speurend naar muizen of aas, maar de vogel wordt ook daadwerkelijk in de bomen zittend gezien, terwijl de vogel daar dan 'gepest' wordt door kraaien, eksters en allerlei klein zangvogelgrut. De Dongevallei is te druk dat er een Buizerd gaat broeden.

38. Porseleinhoen (*Porzana porzana*)

Het Porseleinhoen is een zeer geheimzinnige vogel, heel weinig gezien, maar wél te horen in rustige, uitgestrekte moerassen met plaatselijk lage, open riet- en zeggenvetgetaties in ondiep water of langs oevers. De Dongevallei is dus niet het geschikte gebied voor deze vogel. Maar het is ook een soort die veel doortrek vertoont in de nachtelijke uren aan het begin of eind van de broedtijd. Op zo'n nacht in 2011 hoorde ik gedurende tenminste 10 minuten door het openstaande raam het bekende, luid herhaalde 'whoe-iet' met de klemtoon op de laatste lettergreep. De roep wordt ook wel omschreven als een zweepslag. Dat geluid moest wel van de IJsvogelpoel komen, recht tegenover mijn slaapkamer.

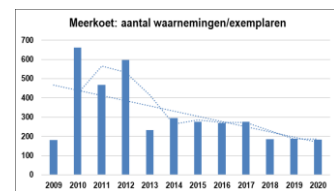
39. Waterhoen (*Gallinula chloropus*)

Het bekende Waterhoentje (rode bles en snavel) is met 2-4 paartjes een vaste broedvogel op de Marleplas. Toch is het een vrij schuw watervogeltje dat stiekem onder bescherming van waterplanten en oeverstruweel langs de waterkant schuifelt om hier en daar een insectje weg te pikken. Het is een standvogel, maar in koude winters met ijs op het water verzamelen ze zich in kleine groepen, samen met andere watervogels. De soort leek het een paar jaar geleden op het platteland wat minder te doen, maar in de Reeshof en met gemiddeld bijna 120 waarnemingen per jaar ook in de Dongevallei, heb ik daar niets van gemerkt. Dit is conform het landelijke beeld, waaruit blijkt dat de 'waterkippies' het in de stedelijke sfeer nog steeds goed doen. En dat ondanks het feit dat we, net als bij de Wilde eend en de Meerkoet, heel wat pulletjes ongemerkt zien verdwijnen als gevolg van predatie door Snoek of kraaien.

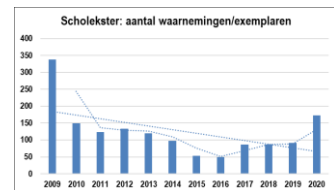
40. Meerkoet (*Fulica atra*)

Nog bekender is de Meerkoet (witte bles en snavel) die het op de Marleplas en de langsstromende Donge goed lijkt te doen, maar volgens de trendgrafiek toch duidelijk een afname vertoont. De zeer territoriale instelling van de Meerkoet is goed te volgen op de plas: er zijn met 4-6 broedpaartjes veel territoriumgevechten waar te nemen. Elk jaar houden zich koppeltjes op min of meer de zelfde plek op de plas hun stekkie. De Meerkoet houdt van wat grotere wateren dan het Waterhoentje; de verhouding tussen beide koeten ligt ook al jaren rond de 1:2à3. (variatie 58-88%). De gemiddelde dichtheid aan broedparen van de soort op de Marleplas bedraagt 0,7 bp./ha. In de winter verzamelen de Meerkoeten zich graag op de brede Donge; er kunnen dan wel 10 koetjes bij elkaar rondzwemmen.

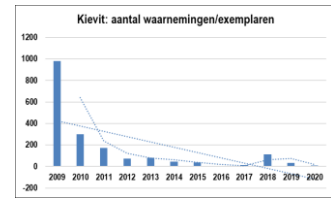
41. Scholekster (*Haematopus ostralegus*)

Met 4x een territorium behoort de Scholekster niet tot de geregelde broedvogels rondom de Marleplas. De soort broedt hier niet op de grond, zoals in het buitengebied op akkers en graslanden, maar op daken! Toch heb ik slechts één keer de Scholekster als 'dakbroeder' op een van de nabijgelegen woningen kunnen vaststellen (aan de hand van een piepend jong op het dak van Residence Dongevallei, in het deelgebied ten zuiden van de Marleplas). Nabij winkelcentrum Dalempromenade hebben ze ook op de grond gebroed. De andere broedgevallen lagen buiten de begrenzing van het telgebied (Reeshofweide). Maar door gedrag (luid klinkend 'pietepietepief' tussen adulte vogels en door het waarnemen van juveniele Scholeksters rond de Marleplas werden er toch territoria vastgesteld. Na de broedtijd groeperen de Scholeksters (ook van buiten het telgebied) zich tegen de avond in kleine groepjes van soms 10-30 exemplaren en kiezen de wandelvlonder uit om te socialiseren en te overnachten.

42. Kievit (*Vanellus vanellus*)

Voor de herinrichting rond de eeuwwisseling hebben er veel kieviten langs de Donge gebroed. De wijk waarin de Marleplas is gelegen heet De Kievit! Toen de Dongevallei destijds een meer open karakter had, werden er op de graslanden, oevers en langs poelen in de Dongevallei veel meer Kieviten gezien dan tegenwoordig. De laatste jaren zie ik alleen na de broedtijd soms een paar jonge kieviten rondom de poel tegenover mijn woning, waar ze op de slijkige oevers nog hun insectjes meepikken om 'op te vetten' voor de trek naar het zuiden. Meestal niet meer dan twee of drie. Het grafiekje geeft de sterke afname aan waarnemingen in slechts 12 jaar tijd goed weer. Het gaat slecht met de Kievit in Nederland, in het bijzonder de reproductie (voortplantingssucces). Maar de afname op de Marleplas heeft veel meer te maken met de toename van het gesloten beboste karakter van de Dongevallei.

43. Kleine plevier (*Charadrius dubius*)

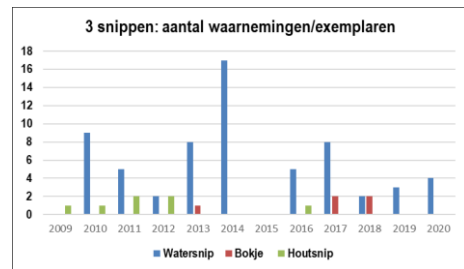
Ook deze plevier heeft als pioniersoort direct na de herinrichting van de Dongevallei gebroed langs de kale oevers van plassen en poelen. De laatste 12 jaar wordt de soort nog maar zelden en onregelmatig gezien als doortrekker tijdens de herfsttrek. In de lage moerassige kom op de Reeshofweide nog wel broedvogel.

44. Watersnip (*Galinago galinago*)

De Watersnip wordt vrijwel elk jaar opgestoten tijdens de wekelijkse wandelrondjes. Met name in de ruige zeggenvetaties rond de drassige laagte in het schraallandje en de oeverlandjes nabij de vlonders herbergen vaak één of enkele exemplaren, vooral na het broedseizoen tot laat in de herfst.

45. Bokje (*Lymnocryptus minimus*)

Het Bokje is maar 5x gezien, verdeeld over drie jaar. Het is echt toeval dat je dit kleine steltloperpropje te zien krijgt. Ook weer vooral in de herfst 's-morgens vroeg of 's-avonds in de schemering. Hij valt op omdat de vogel vaak in rechte lijn wegvliegt en vrij snel met een scherpe, steile bocht de rugte terug induikt. Heb je de vogel ontdekt, dan vallen de veel kortere snavel op (dan van de watersnip) en de dikke gele strepen op de rug. Ook mist hij de gele middenkruinstreep. Het Bokje foerageert graag langs modderige oevers, dus die ondiepe poel voor mijn woning is de ideale plek om met een telescoop de poelranden af te speuren.

46. Houtsnip (*Scolopax rusticola*)

De Houtsnip broedt niet in het gebied rond de Marleplas, maar doet in het najaar de streek aan op z'n trek naar warmere oorden. De grootse snip van de drie is 6x waargenomen in vijf verschillende jaren, met name in de schemering van een herfst- of winteravond. Altijd tijdens een wandelingetje over het dijkje langs de Donge dat de geheimzinnige vogel plots vlak voor of naast je zwigend maar met veel geklapwiek tussen de bomen weg fladdert. Het doet je opschrikken uit je mijmeringen tijdens je avondronde. Het door bomen omzoomde dijkje is een perfect rust en foerageergebied voor de snip.

47. Groenpootruiter (*Tringa nebularia*)

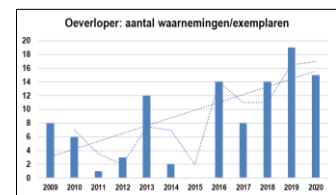
De Groenpootruiter is eigenlijk geen soort voor de Dongevallei; veel te besloten landschap voor de soort. Maar tijdens de trek wil er nog wel eens eentje afdwalen en de modderige oevers van een ven of poeltje opzoeken. De soort is 4x gezien in de afgelopen 12 jaar. Altijd als solitair in de ondiepe poel tegenover mijn huis. Ideale plek om steltloperpjes te bekijken. Karakteristiek zijn natuurlijk z'n extra lange, lichtgroene poten.

48. Witgatje (*Tringa ochropus*)

Het Witgatje wordt veel vaker waargenomen, deels door het opvallende geluid dat de vogel bij het op- en wegvliegen produceert en deels vanzelfsprekend door z'n witte gatje. De soort is een typische doortrekker en wordt vrijwel elk jaar meerdere keren gezien, vooral in de vroege herfst, maar ook vaak nog tot in november. Langs alle lage oevers van de Marleplas kun je hem treffen.

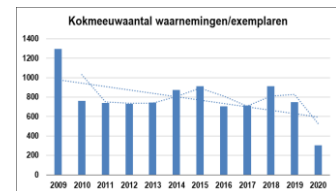
49. Oeverloper (*Actitis hypoleucos*)

De Oeverloper wordt juist in het voorjaar veel gezien, soms met 6-8 exemplaren bij elkaar. Ze blijven meerdere dagen, soms wel tot twee weken. Kenners zeggen dat het dan verschillende exemplaren zijn. Maar een week lang precies 6 Oeverlopers, die elke keer het zelfde rondje over de plas vliegen en op dezelfde plek langs de oever invallen? Volgens de BMP-richtlijnen mag je waarnemingen na 20 mei beschouwen als territorium-verdacht. Alsof de duivel er mee speelt, worden ze vanaf dat moment op de dag af niet meer gezien. Het aantal waarnemingen begint in ieder geval de laatste jaren opvallend meer te worden. De Oeverloper is wat bruinig met een helder wit okseltje. Ze scheren, al roepend met stijve, 'beverige' vleugeltjes vlak boven het wateroppervlak. Als ze langs de oever scharrelen, wippen ze telkens hun staartje omhoog.

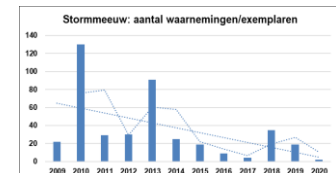
50. Kokmeeuw (*Chroicocephalus ridibundus*)

Van de meeuwen in de Dongevallei is dit verreweg de meest algemene. Er zijn in 12 jaar tijd bij elkaar wel 9432 exemplaren geteld en ik zal er best eens een paar gemist hebben. Maar de klad zit er wel een beetje in, het aantal waarnemingen per jaar neemt af, zoals de grafiek laat zien. De Kokmeeuwen die we op de Marleplas zien, komen vooral in het winterhalfjaar langs. Ze foerageren in de stad en rusten op de wandelvlonder van de Marleplas in kleine groepjes, voorheen soms wel tot ca. 100 exemplaren. Die groeps grootte zien we de laatste jaren bijna niet meer; met 10-40 is het meestal wel afgelopen. In de Dongevallei broeden geen meeuwen; die nestelen vrijwel allemaal in laag Nederland, de kustduinen en het Deltagebied en daarnaast in enkele kolonies rond vennen in Drenthe en Zuidoost-Brabant. De omvang daarvan neemt al jaren af. In juni vliegen de jonge meeuwen uit en de vogels die we in de zomer zien, zijn wellicht van Nederlandse komaf. De Nederlandse kokmeeuwen overwinteren echter bijna allemaal langs de Atlantische kusten van Engeland en Zuidwest-Europa. Het merendeel van de wintermeeuwen in Nederland blijkt te komen uit de Oostzeelanden en deze populaties blijken ook te krimpen. Mogelijk dat eveneens meespeelt dat vuilstort de Spider beter wordt afgedekt, zodat daar minder voedsel voor de meeuwen te halen is.

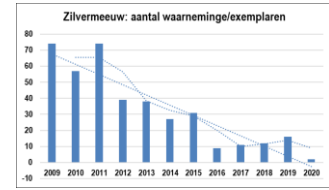
51. Stormmeeuw (*Larus canus*)

Bovenstaand verhaal geldt in nog sterkere mate voor de Stormmeeuw. Tussen de Kokmeeuwen zitten als je goed kijkt vaak een paar Stormmeeuwen. Ook deze komen alleen in de winter langs en ook dit wordt op de Marleplas steeds zeldzamer. De Nederlandse broedvogels zijn vooral kustgebonden en de kolonies worden de laatste jaren kleiner. Niet alleen de instroom van Stormmeeuwen vanuit Noord- en Oost-Europa wordt minder. In de winter lijken de Stormmeeuwen het binnenland ook steeds meer te mijden.

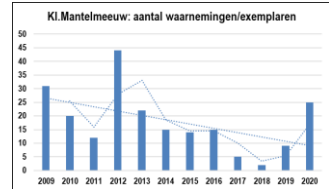
52. Zilvermeeuw (*Larus argentatus*)

Ook de Zilvermeeuw neemt op en rond de Marleplas qua aantal waarnemingen af. Deze veel grotere meeuw was altijd al minder algemeen in de Dongevallei. De meeuw bezoekt de Marleplas bijna altijd als solitair of met enkele soortgenoten. De spreiding over het jaar is ook wat breder dan dat van beide vorige soorten. De broedkolonies liggen allemaal aan de kust. Tegenwoordig broeden er ook veel Zilvermeeuwen op daken van steden in het westen van ons land. Landelijk is er een zeker sprake van afname van kolonie-omvang, voortplantingssucces en de winteroverleving. De Zilvermeeuw is net als de ander meeuwen een voedselopportunist, maar meer dan beide vorige meeuwen een rover, die het in de zomer ook nog wel eens op jonge watervogels heeft voorzien. Hij zoekt z'n voedsel wel op of rondom de Marleplas, maar overnacht er nooit. Buiten het broedseizoen zien we boven de Dongevallei dagelijks slaapplaatstrek in noordwestelijke richting.

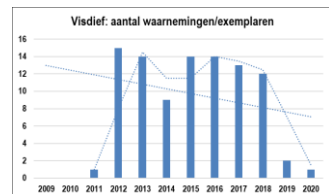
53. Kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*)

Je kunt deze meeuw van de Zilvermeeuw onderscheiden door de veel donkerder, leigrijze rug en vleugeldekveren die bij de Zilvermeeuw licht blauwgrijs zijn. Ook voor de Kleine mantelmeeuw dalende cijfers voor de Marleplas. Dat is in tegenstelling tot de landelijke ontwikkelingen, waar na een aanvankelijk sterke toename nu sprake is van afvlakking. De Kleine mantelmeeuw is meer een 'zeemeeuw' dan de andere soorten die op de Marleplas worden gezien. Dat vertaalt zich ook in een minder grote spreiding van deze meeuw in het binnenland. Deze meeuw wordt in de Dongevallei veel minder in de winter gezien, maar juist aan de randen van het broedseizoen, dus in het vroege voorjaar en in de nazomer/herfst. Nog meer dan Zilvermeeuw wordt deze meeuw meestal in z'n eentje gezien; de vogel schuimt het terrein af, pikt eens wat op, maar komt op de Marleplas bijna nooit aan de grond.

54. Visdief (*Sterna hirunda*)

Dit meeuwtje met zijn nonchalante slow-motion vleugelslag werd steeds vaker boven de Marleplas gezien, maar laat het de laatste twee jaar helaas wat afweten. De Visdief broedt vooral langs de kust, voorts in laag Nederland en het gebied van de Grote Rivieren. Na de broedtijd verschijnen ze bij ons in kleine aantallen en joegen met hun jongen krijsend en duikend boven de plas. De Visdieven verschijnen meestal pas eind juli – begin augustus. Het viel me op dat de jagende stertjes telkens omstreeks hetzelfde uur 2 of 3 rondjes boven de Marleplas vlogen, een paar keer het water indoken en dan verder de Dongevallei introkken. Alsof ze een bepaalde dagelijkse route aflegden. Normaal broeden Visdieven op zandplaten, schorren en eilandjes. Maar men heeft me verteld dat er nesten zijn gesignaleerd op daken van de logistieke 'dozen' van het nabij gelegen industrieterrein Vossenbergh. De jagende Visdiefjes kunnen natuurlijk daar afkomstig van zijn geweest.

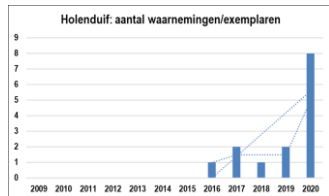

55. Stadsduif (*Columba livia*)

Stadsduiven heb ik niet getalsmatig bijgehouden. Stadsduiven zijn gedomesticeerde Rotsduiven, deels bestaat de populatie uit verdwaalde wedstrijd- of sierduiven. Maar er hebben de afgelopen jaren wel een aantal gebroed, zoals bij mijn buurman onder het balkon. Toch hebben de stadsduiven weinig te zoeken in de Dongevallei. Er is simpelweg te weinig eten voor deze notoire zaad- en broedeters; de binnenstedelijke omgeving biedt hen veel meer kansen.

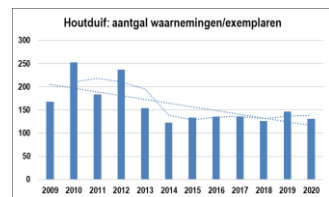
56. Holenduif (*Columba oenas*)

De Holenduif is een standvogel die in principe het hele jaar verblijft op de plaats waar de vogel gebroed heeft. Dat is toch vooral op het platteland en de wat rijkere bossen en parken. Steden zijn niet het voorkeursbiotoop van de soort. Maar in de winter wordt de Nederlandse populatie aangevuld met Holenduiven vanuit noordelijke streken. Dan trekken de duiven samen op naar de akkers op het platteland en we zien ze eigenlijk niet of nauwelijks in de Dongevallei. De Holenduif wordt pas de laatste jaren rondom de Marleplas gezien/gehoord. Alhoewel de duif niet kieskeurig is in zijn voorkeur voor een nestplaats (naast boomholten ook grote tuinconiferen of schuurtjes) broedt de vogel bij mijn weten nergens in de Dongevallei. Maar ik hoor hem wel zo nu en dan.

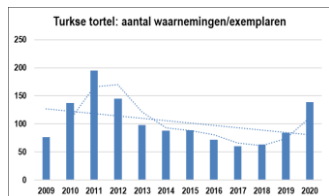
57. Houtduif (*Columba palumbus*)

De Houtduif is een vaste broedvogel van de Marleplas. De duif broedt in de hoge bomen langs de Langendijk of in de bomen tussen de bootwoningen. Elk jaar zijn er wel 1 of 2 nesten binnen de grenzen van het telgebied. Maar nog vaker broeden ze aan de rand ervan in de tuinen van omringende bebouwing en baltsen ze boven de plas. Van die mooie stijgvuchten met snelle 'klappende' vleugelslag gevolgd door een sierlijke duikvlucht. De stad vormt een veilige plek voor de duiven tegen predatoren zoals Havik en Slechtvalk. In de winter trekken de duiven zich wat meer terug op het platteland in de omgeving om te foerageren op de akkers. Ik zie ze dan minder rond de Marleplas. In tegenstelling met de landelijke ontwikkeling van de Houtduiven-populatie die op een toename duidt, lijkt het totaalplaatje voor de Houtduiven rondom de Marleplas wat af te nemen.

58. Turkse tortel (*Streptopelia deacoccto*)

Dit fraaie duifje is een echte cultuurvolger en broedt voornamelijk in de stad of op boerenerven en andere bebouwing op het platteland. In de Reeshof is de soort misschien wel algemener dan de toch al veel voorkomende Houtduif. Rondom de Marleplas bevinden zich ca.10 koppeltjes die met hun kenmerkende gekoer luidt van zich laten horen. Als broedplaats zijn ze niet erg kieskeurig en hebben aan een laanboom, dichte tuinconifeer of schuurtje genoeg. Binnen de grenzen van het telgebied broeden ze niet. Maar baltsen, foerageren en spelerei zie ik vaak voor mijn neus gebeuren. Na het broedseizoen vliegen de duifjes met ogenschijnlijk nutteloos op en neer van boom naar struik en weer terug. Soms wel met 15 exemplaren bij elkaar. Ik zie ze ook vaak op onze voedertafel.

59. Kerkuil (*Tyto alba*)

De Kerkuil heb ik maar éénmaal (2012) zien vliegen in de avondschemering nabij de brug over de Donge aan de Middeldijkdreef. De dichtstbijzijnde broedlocatie is bij een boerderij langs de Flaassendijk. Het is ook meer een soort voor dorpen en boerderijen op het agrarische platteland dan van de stad. In bermen, houtwallen en boerenerven vindt de vogel vooral haar stapelvoedsel: muizen.

60. Bosuil (*Strix aluco*)

Ook de aanwezigheid van de Bosuil heb ik maar spaarzaam kunnen vaststellen, alle noteringen komen van geluidswaarnemingen gedurende de nacht vanuit mijn woning. De Bosuil komt steeds vaker voor in stedelijke parken, maar Bosuilen-geluid draagt in een stille nacht ver. Toch noteer ik em voor de Marleplas.

61. Steenuil (*Athene noctua*)

Het Steenuiltje is niet direct kenmerkend voor de Dongevallei. Het kleinste uitje van Nederland heeft een voorkeur voor het kleinschalige platteland met knotwilgen, houtsingels en boerenerven en is daarom een echte boerenlandvogel. Toch heb ik het in 2020 op een avond langdurig horen 'klagen': een herhaald van hoog naar laag klinkend 'Kie-ew'. Het dichtstbijzijnde bezette broedkastje ligt op ongeveer 2km vanaf de Marleplas in de erfbeplanting van een boerenerf.

62. Ransuil (*Asio otus*)

De bekende uil met de oorpluimen is inmiddels een zeldzame gast geworden in Nederland. Toch kom ik de uil nog regelmatig tegen in de buurt van Tilburg (Stadsbos013/Kaaistoep/De Sijsten, De Rekken, Loonse Duinen, De Brand). In 2018 hoorde ik 's-nachts het nasale, hese 'Pieiehh...ew' van het vrouwtje. Dus mocht ik de soort noteren voor mijn Dongevallei-lijstje.

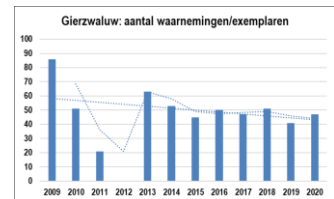
63. Koekoek (*Cuculus canorus*)

De vogel met de meest herkenbare zang in Nederland: 'koekoek' en de enige vogelsoort in Nederland die z'n eieren niet zelf uitbroedt, maar ze in het nest van een andere vogel legt, die het koekoeksjong verder grootbrengen ten koste van hun eigen kroost. Elk Koekoeksvrouwtje heeft zich gespecialiseerd in een bepaalde zangvogeltje die ze uitkiest als gastouder. Ze kan de kleur van haar eieren perfect imiteren naar dat van de pleegoudervogels. Het vrouwtje kan in één seizoen wel 10-20 eieren leggen in evenzoveel verschillende nesten. De soort preferereert ruige, moerassige terreinen met bosopslag als uitkijkpunt om de toekomstige pleegouders te observeren. Die moerassige omgeving ontbreekt grotendeels in de Dongevallei, dus de Koekoek heeft er de afgelopen 12 jaar geen territorium gehad. Ik heb de karakteristieke roep door de jaren heen ook maar incidenteel gehoord.

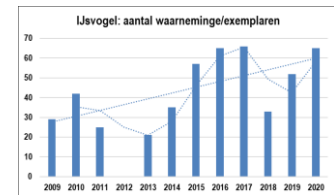
64. Gierzwaluw (*Apus apus*)

De Gierzwaluw (die eigenlijk geen zwaluw is) herkent iedereen in de stad aan de gierende geluiden ('srie-srie-ie') als de vogels vanaf mei in kleine groepjes luidkeels op jacht zijn naar insecten of zomaar 'voor de fun' door het luchtruim scheren. Door de sikkelvormige vleugelvorm lijken ze een beetje op een boemerang, maar dan met scherpe vleugelpunten. Eind augustus zijn ze al weer op weg naar Zuid-Afrika. Het is een vogeltje dat, behalve op het nest, verder erg weinig aan de grond komt en een groot deel van z'n leven vliegend doorbrengt, zelfs slapend. Ik weet niet waar ze in de buurt van de Dongevallei hun nesten hebben, meestal kerktorens of speciale nestkasten. In Tilburg blijken er ongeveer 15 nesten per 100ha stedelijke bebouwing aanwezig te zijn (Cillessen, 2016). In de zomer vliegen er vaak 2-10 exemplaren boven de Marleplas, met name tegen het eind van de dag. Maar ik zie ze wel steeds minder!

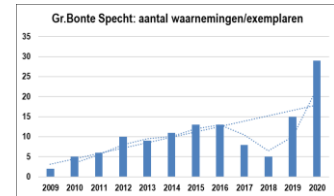
65. IJsvogel (*Alcedo atthis*)

De helblauwe flits van het IJsvogeltje kwam ik vanaf het begin dat ik naar de vogeltjes op de Marleplas keek, geregeld, maar onregelmatig tegen. Het bleek dat de oevers van de beek en de plassen geen geschikte broedgelegenheid voor de soort boden. Ze hebben steile wandjes nodig van tenminste 1 meter watervrije hoogte. In 2012 miste ik de soort zelfs geheel. Daarom heb ik in 2013, met subsidie van Vogelbescherming, het Coördinatiepunt Landschapsbeheer Brabant en de gemeente Tilburg een 5-tal kunstmatige ijsvogelwandjes in de Dongevallei laten plaatsen. Eéntje langs de oever van de grote poel aan de Marleplas, recht tegenover mijn woning. Excuus: dat vergemakkelijkt het monitoren van het gebruik en het voortplantingssucces, zeker als je strategisch een 'zitstok' vlak bij het wandje zet. Zo'n kunstwandje bestaat uit een L-vormig betonnen plaat van 1,5 meter breed, voorzien van 5 voorgevormde nestgaten. Erachter wordt leemrijke grond gestort, waarin de IJsvogels een nestgang graven van ongeveer 1 meter diepte. Het eerste jaar gebeurde er niet veel. Bleken de konijnen ook graag in de grondwal te bivakkeren en met hun gegraaf de nestgangen van de IJsvogels te vernielen. De gemeente Tilburg was zo gul om de aanleg van de grondwallen opnieuw te doen en de grondwal te bedekken met kippengaas. Rondom de kunstwandjes werd een diepe sloot te graven. Geheide rabbit-proof! Het volgende broedseizoen was raak; het kunstwandje tegenover mijn woning werd door een koppeltje bezet. Ook landelijk scoorde de IJsvogel dat seizoen (vanwege de zachte winter ervoor) erg goed. Vanaf toen zijn elk broedseizoen meerdere broedsels per jaar groot gebracht. Het aantal succesvol uitgevlogen jonge IJsvogels varieerde van 0-3 per legsel. De IJsvogels doen het in de Dongevallei inmiddels fantastisch. Ik herken het geluid door alle omgevingslawaaai heen, richt mijn blik op de poel, de Marleplas of langs de Donge en zie het kleine vogeltje laag over het water scheren. Al mijn gasten thuis worden vanaf het terras of vanachter de ramen getraceerd op 'mijn Kingfishers'.

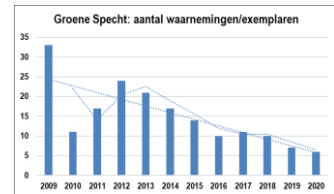
66. Grote bonte specht (*Dendrocopos major*)

De meest algemene specht van Nederland vertoont zich al jaren in de Dongevallei en ik zag de soort regelmatig bij de Marleplas of hoorde het hameren op de stam van de bomen langs het Dongedijkje. Behalve in 2015, toen het computerprogramma Autocluster op basis van de ingevoerde waarnemingen een territorium vaststelde (maar ik heb de nestholte nooit kunnen ontdekken!) broedde wat mij betreft de Grote bonte specht nog niet in telgebied Marleplas. Tot seizoen 2020, toen ik in een van de kwijnende berken gepiep hoorde en vaststelde dat het om een broedholte van deze soort ging. Het aantal waarnemingen van de soort nam navent toe. Voor mij was 2020 daarom het eerste jaar dat de Grote bonte specht daadwerkelijk in telgebied Marleplas heeft gebroed. De soort herken je aan de golvende vlucht (snelle veugelslag, gevolgd door korte glijvlucht) en scherpe korte 'kiek'-geluiden.

67. Groene specht (*Picus virides*)

De 'lachende' specht (een herhaald 'kluu-kluu-kluu-kluuhh') wordt al jaren in de Dongevallei gehoord en gezien. Ook rondom de Marleplas, maar het aantal waarnemingen loopt er sterk terug. Het is een vrij grote specht met een opvallend lichtgroene kleur op de rug en de vleugeldekenen en bij het wegvliegen kan men duidelijk de gele stuit van de vogel zien. Hij wordt vaak ontdekt doordat de vogel vanaf de grond opvliegt, omdat zijn hoofdvoedsel bestaat uit op of in de grond levende mieren. De Groene specht is een standvogel en zoekt parkachtige landschappen met een kleinschalige afwisseling van bossen en matig voedselrijke graslanden. In het begin van de telperiode is de soort in drie jaren op basis van territorium-indicerende waarnemingen als broedvogel aangemerkt. Ik zie de Groene specht tegenwoordig voornamelijk op het dijkje langs de Donge, waar deze naar insecten pulkt in de verrotte wortels van omgevallen bomen.

68. Torenvalk (*Falco tinnunculus*)

Torenvalken zijn per definitie echte muizeneters. Die vinden ze op zicht door op ongeveer 25m boven de vegetatie te 'bidden'. Veld- en Woelmuizen tref je vooral aan in ruige graslanden, (braakliggende) akkers en stoppelvelden. Niet echt een biotoop dat voorhanden is in de Dongevallei. De Torenvalk is dus ook maar incidenteel biddend boven het schraallandje of het dijkje in telgebied Marleplas waargenomen.

69. Valkparkiet (*Nymphicus hollandicus*)

Betreft een exotische siervogel uit Australië. Ongetwijfeld ontsnapt exemplaar. Eén keer waargenomen (2012). Heeft de winter vast niet overleefd.

70. Dwergpapegaai (*Agapornis spec.*)

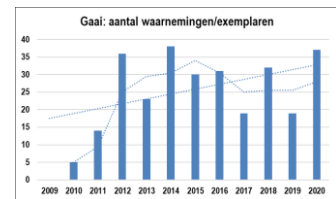
In hetzelfde jaar als vorige soort ook al een ontsnapte kooivogel, een kleurig papegaaitje uit Afrika. Eénmalige waarneming (2012).

71. Wielewaal (*Oriolus oriolus*)

De fraai geel-zwart gekleurde zanger van het vrolijke lied ('*die deljo-ho*' klinkt zijn lied) is maar 1x gehoord in telgebied Marleplas (2014). De vogel heeft hier ook niets te zoeken, want oude hoog opgaande populieren- en essenbossen komen niet voor in de Dongevallei. Typisch dus een doortrekkende vogel geweest.

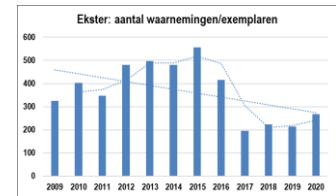
72. Gaai (*Garrulus glandaris*)

Het aantal waarnemingen van de Gaai (vroeger Vlaamse gaai geheten) is in de afgelopen 12 jaar duidelijk toegenomen. Je herkent de vogel; aan zijn schorre, schreeuwende kreten. En natuurlijk aan de mooie blauw-wit-zwart getekende veertjes op z'n vleugels. De vogel broedt nog niet in telgebied Marleplas, maar wordt vrijwel elke week gezien. Dat past in het landelijke beeld, zeker voor ouder wordende woonwijken, zoals de Reeshof, waar parken en laanbomen wat meer hogere leeftijden gaan bereiken. In het zomerhalfjaar leeft de Gaai van insecten en jonge vogeltjes die ook rondom de Marleplas wel aanwezig zijn. Het winterhalfjaar eet de vogel vooral eikels en beukennoten en die zijn er maar zeer sporadisch in de Reeshof. De soort trekt zich dan terug in het Reeshofbos en de bossen rond de Gaas.

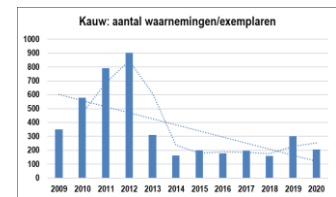
73. Ekster (*Pica pica*)

Toen ik hier 12 jaar geleden kwam wonen, was ik direct gecharmeerd van het aantal Eksters dat zich rondom de Marleplas ophield. Ze plunderen hier en daar een vogelnestje, maar ze zorgen ook voor veel vertier. Het zijn kwajongens die er van houden elkaar en andere vogels te pesten. Ze waren ook altijd met vele bij elkaar, vaak met 10-20 exemplaren. En zeker na de broedtijd clusterden ze samen in de hoge bomen langs de Langendijk. Ik heb er op een gegeven moment wel 69 bij elkaar geteld. In volwassen bomen rondom de plas broeden meestal wel 2-3 paartjes, maar het merendeel hebben hun indrukwekkende nesten in bomen langs de aangrenzende straten. Beide, zowel de broedvogels als de kwajongens nemen echter jammer genoeg af. Dat is een beetje in tegenstelling tot wat landelijk wordt beschreven, waar men stelt dat er sprake is van een afname in het landelijk gebied en een toename in stedelijk gebied. De Marleplas ligt in de stadsrandzone. Misschien ligt de waarheid hier een beetje in het midden?

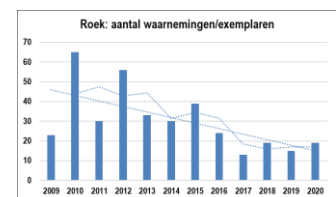
74. Kauw (*Coloeus monedula spermalogus*)

De Kauw, dat kleinere neefje van de Zwarte kraai met een wat blauwgrijs 'matje' op z'n kruin, doet het de laatste jaren nog slechter dan de vorige soort als het gaat om het aantal waargenomen exemplaren. Elk jaar broeden er 3 paartjes succesvol onder het dak van de basisschool Meander aan de Marlestraat. Deze exemplaren met hun kroost tel je vrijwel altijd omdat ze ook foerageren in de graslanden rondom de plas. De grote aantallen van het begin van deze decade kom ik echter niet meer tegen. De soort verkeert graag in sociale groepen van tientallen tot honderden vogels en die zie ik ook nog wel eens vliegend boven de Marleplas, maar ze komen niet meer aan de grond. Het meest nabij gelegen 'kauwencafé' bevindt zich in het Reeshofpark, waar ze met de lokale Roekenkolonie aan het bakkeleien zijn.

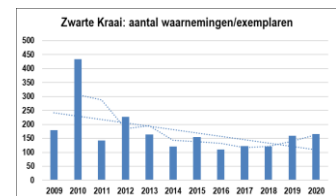
75. Roek (*Corvus frugilegus*)

Roeken foerageren graag samen met Kautjes. Zelden zie ik de vogels foerageren op de schrale graslanden rondom de Marleplas. Roeken eten in het zomerhalfjaar vaak dierlijk voedsel, zoals emelten en engerlingen (ondergronds levende larven van langpootmuggen, resp. mei- en junikevers). Die zijn er niet zoveel in dat soort schrale graslanden. In de winter zijn het meer opportunistische eters van zaden en menselijk afval. Roeken leven in kolonies, waarvan de dichtstbijzijnde in het Reeshofpark (1km, ca.200 nesten) en die bij de Coca Cola-fabriek (3km, ca.140 nesten) zijn. Landelijk neemt de grootte van de kolonies af, maar dat lijkt hier niet het geval te zijn (ik tel zelf de kolonie bij de Coca cola-fabriek). Misschien is het voedselaanbod elders beter. Ik zie ook steeds meer Roeken in de graslanden van het nabije buitengebied.

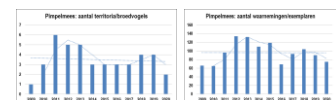
76. Zwarte kraai (*Corvus corona*)

Sinds jaar en dag broedt er een koppeltje Zwarte kraaien in de bomen op het dijkje langs de Donge. In de nabije bebouwing broeden ook nog eens 1 of 2 paartjes. Er is vrij veel interactie tussen deze kraaien. Geregeld zie ik in mijn telgebied 6 of 8 elkaar de loef afsteken. In de winter zijn het er vaak meer. Misschien heeft dat te maken met de grote aantallen kraaien die dan in de naastgelegen Dongense polder op de landbouwgronden zijn te vinden. Als er een Buizerd in de boom zit, zijn er binnen de kortste keer een aantal van die 'zwartrokken' die proberen het welzijn van die Buizerd te verpesten. Leuk tijdverdrijf, ook voor mij om dat te zien. Nadeel van Zwarte kraaien in je woonomgeving: het zijn zeer gewiekste jonge eendjes-killers. Ik heb meerder malen gezien dat de ene kraai de moederend afleidde door schijnaanvallen en de onbeschermden pullen werden gesnaaid door de andere kraaien.

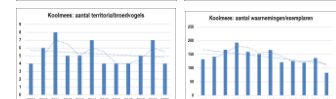
77. Pimpelmees (*Cyanistus caeruleus*)

De pimpelmees (blauw petje) is een stabiele broedvogel in klein aantal en ook qua winterpopulatie. Ik zie er eigenlijk altijd wel een paar. Ook op de voedertafel op mijn binnenplaats is het een vaste gast.

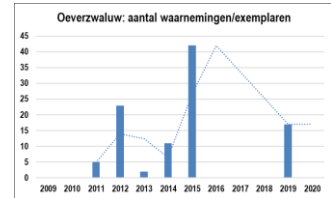
78. Koolmees (*Parus major*)

Voor de Koolmees (zwart petje) geldt eigenlijk hetzelfde. Alleen wordt de Koolmees ongeveer tweemaal zoveel gezien en nemen de aantallen lichtjes af tov. het begin van de telperiode..

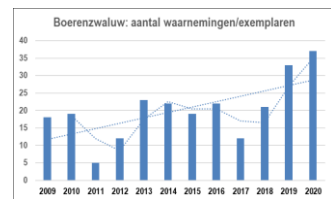
79. Oeverzwaluw (*Riparia riparia*)

Oeverzwaluwen zijn wat bruiner en iets kleiner dan de andere zwaluwen. Ze broeden van nature in steile taluds van beken en rivieren. Maar die zijn er door de kanalisaties van de vorige eeuw niet veel meer. Tot 2011 lag er een gronddepot bij de Valleiplas nabij winkelcentrum Dalempromenade, waar onregelmatig een tiental oeverzwaluwen tot broeden kwam. Die is dat jaar, na het verloren gaan van de broedsels door instorting, vervangen door een grote kunstwand met 124 nestgaten, die elk jaar in maart geschoond er weer opgevuld moeten worden met zand. Het broedsucces daarvan (50-75 nesten bezet) is door allerlei oorzaken niet altijd constant, sommige jaren vrijwel nul! Bijvoorbeeld toen door de Corona-maatregelen de nesten niet onderhouden konden worden. Het resultaat was 0 bezette nesten, want de grond in de nestgaten was door uitdroging veel te hard geworden om te kunnen worden uitgegraven door de zwakke pootjes en snavels van de Oeverzwaluw. Ook de weersgesteldheid in de overwinteringsgebieden vertaalt zich dan in de onregelmatige aantallen Oeverzwaluwen boven de Valleiplas en de Marleplas. De vogels bewegen zich voor het vangen van vliegende insecten overigens makkelijk een kwartier gaans verwijderd van de broedkolonie en uit waarneming blijkt dat ze vanuit de nesten in de kunstwand niet vaak de kant van de Marleplas opvliegen. Waarheen wel is mij niet bekend. Feit is dat door het aanleggen van veel kunstbroedgelegenheden de Nederlandse broedpopulatie sterk is gestegen. Maar het aantal waarnemingen van de vogels is natuurlijk afhankelijk van de aanwezigheid en het broedsucces van de meest naastgelegen kolonie. Daarnaast zijn het ook vogels die na de broedtijd al snel vertrekken naar hun overwinteringsgebied. Dat ligt in de Sahel (Noord-Afrika), dus ten zuiden van de Sahara. Wie weet wat voor problemen de kleine vogeltjes daar (droogte!) en op hun lange trekroute heen en weer ondervinden en welke gevolgen dat heeft voor de populatie als geheel. Een trend is niet te geven.

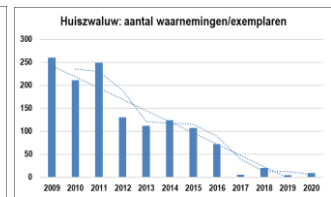
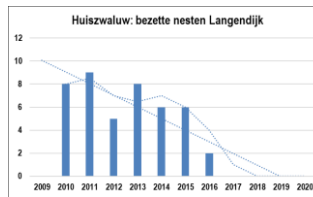
80. Boerenzwaluw (*Hirundo rustica*)

Boerenzwaluwen herkennen we aan de lange draadvormige staartpunten en de dieprode keel en voorhoofd. Dat hebben de andere zwaluwen niet. Ze broeden niet in de Dongevallei. De dichtstbijzijnde 'kolonie' bevindt zich in de stallen van een drietal agrariërs langs de Flaassendijk, ongeveer 1-2 km vanaf de Marleplas. Maar Boerenzwaluwen vliegen gemakkelijk kilometers weg om hun insectenmaaltje te vangen. Ze komen frequent boven de Marleplas foerageren en drinken. De zwaluwen overwinteren in tropisch Afrika en komen in april-mei weer naar Nederland. Het aantal waargenomen Boerenzwaluwen is, in tegenstelling tot de landelijke trend agv. de moderne stallenbouw, boven de Marleplas juist toenemend. Het aantal insecten boven de weilanden en sloten is de laatste 20 jaar sterk afgenomen. Ik denk dat daar de belangrijkste oorzaak ligt voor de landelijke teruggang.

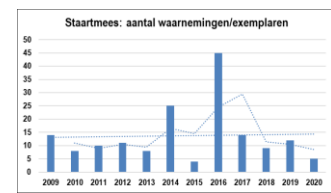
81. Huiszwaluw (*Delichon urbicum*)

Het aantal Huiszwaluwen dat boven de plas foerageert op insecten is werkelijk dramatisch afgenomen. De belangrijkste oorzaak is, behalve de afname aan beschikbare insecten in de lucht, vooral gelegen in het verdwijnen van de kleine kolonie Huiszwaluwen die zich onder de dakoverstekken van de huizen aan de Langendijk en zijstraten daarvan bevond. Ik heb die een aantal jaren gevolgd, maar na 2016 werden er geen bezette nesten meer aangetroffen. Dit komt overeen met het landelijke beeld dat in stedelijke gebieden de soort bijna is verdwenen.

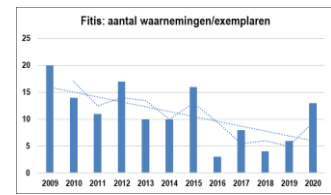
82. Staartmees (*Egithalos caudatus europaeus*)

Dit snoezige bolletje met z'n onevenredig lange staart is broedvogel van de Marleplas, maar er is in de afgelopen 12 jaar in twee verschillende jaren maar één territorium vastgesteld (2016, 2019). De Marleplas lijkt aantrekkelijk als broedgebied, want ze prefereren kleinschalige bosjes met een dichte struiklaag en veel ondergroei van bijvoorbeeld braam. Het wit-zwarte meesje komt in de herfst en vroege winter wel regelmatig langs wippen. In kleine familiegroepjes van 2-10 exemplaren vliegen ze van boom tot boom en peuzelen ze van de berkenzaden. Alhoewel het aantal waarnemingen per jaar aanzienlijk kan verschillen is de trend neutraal, in tegenstelling tot de landelijke trend van de afgelopen jaren.

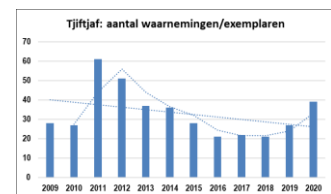
83. Fitis (*Phylloscopus trochilus*)

De Fitis broedt elk jaar in de dichte bosjes langs de plas met 1 tot maximaal 3 paartjes. Dat is precies zoals het hoort: niet te veel, niet te weinig. Het vrij grauwe vogeltje met zachtgele buik arriveert omstreeks maart en vertrekt na de zomer al weer in augustus/september. In die tussenliggende periode laat het mannetje geregeld z'n melodieuze riedeltje horen, dat vrolijk begint maar met lage, weemoedige tonen eindigt ('sisu-twuuj-wuhj-swieuj'). Als je te dicht bij zijn nestje komt, geeft hij een herhaald zacht alarmroepje af ('hu-ieiet'). Maar dat doet de Tjiftjaf ook ('fuiet'), dus dat maakt het een beetje moeilijk. De Fitis kent landelijk een dalende trend en dat lijkt zich qua aantal waarnemingen ook in de Marleplas voor te doen.

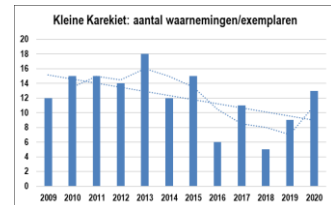
84. Tjiftjaf (*Phylloscopus collybita*)

Het neefje van de vorige soort, lijkt er ook sterk op, maar is nog ietsje petje grauer van kleur. Z'n zang is echter geheel anders: het vogeltje roept nadrukkelijk z'n eigen naam in een luide reeks van: 'chilf-chelp-chilf-chalp'. De Tjiftjaf arriveert zeker een maandje eerder in ons land dan de Fitis. Voor mij is de Tjiftjaf de eerste echte lentebode. En het vogeltje gaat ook nog eens lang door, soms tot in november. Bij zachte winters blijft de Tjiftjaf nog wel eens bij ons hangen. Of zijn het de Tjiftjaffen die vanuit het noorden naar ons land komen?

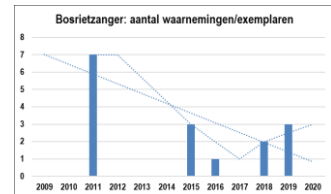
85. Kleine karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*)

De Kleine karekiet is een echte moerasbewoner met een voorkeur voor rietvelden of tenminste rietstroken langs het water. In de Marleplas broedt de soort mondjesmaat, want er zijn tegen de verwachting in maar weinig rietstroken. Door ganzenvraat en begrazing door runderen blijft de ontwikkeling van robuuste rietstroken langs de oevers achterwege of neemt de oppervlakte ervan zelfs af. Alleen tussen de boothuizen waar de koeien nooit komen, maken jaarlijks 1-3 paartjes een nest, dat gevlochten wordt tussen een paar rietstengels. Ze arriveren laat, omstreeks eind april, en verlaten ons land alweer in augustus. Een korte periode om het legsel groot te krijgen. Door de afname van riet in de Marleplas is er sprake van een licht negatieve trend. Door de groene inrichting van de Reeshof treffen we het moerasvogeltje in de woonwijk echter opmerkelijk veel aan in de rietkragen langs de vele niet begraasde wijkontwateringsloten.

86. Bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*)

De enige andere moeraszanger rond de Marleplas naast de Kleine karekiet is de Bosrietzanger. Dit vogeltje arriveert meestal pas in halverwege mei en verlaat ons land al weer in augustus. De Bosrietzanger is onregelmatig verspreid over vijf jaren 16x rond de Marleplas waargenomen (meestal alleen gehoord!), waarvan driemaal sprake was van één broedgeval (2011, 2018, 2019). Dat is niet vreemd, want de soort zoekt een moerasige omgeving met veel riet en opslag van wilgenstruiken. Zoals ik bij de karekiet al heb gesteld, ontbreekt dat voorkeursbiotoop bijna geheel; de Marleplas als geheel is feitelijk een marginaal biotoop voor de soort. Het grafiekje geeft aan dat er sprake is van een stevig neerwaartse trend, maar met zo weinig waarnemingen kan dat eigenlijk niet vastgesteld worden. In Nederland blijft de populatie van dit moerasvogeltje tamelijk stabiel.

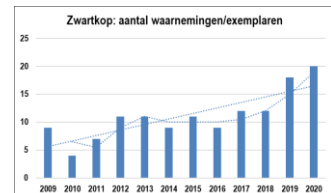

87. Spotvogel (*Hippolais icterina*)

De Spotvogel is een vogel van struwelen en solitaire bomen in een kleinschalig, halfopen landschap met afwisselend bosjes met een goed ontwikkelde struiklaag, moerasjes en kleine graslandpercelen bij voorkeur omzoomd met perceelsrandbeplantingen of laanbomen. Dat lijkt wel aanwezig in de Marleplas, maar het gebied is te klein en te verstoord door menselijke invloeden. De Spotvogel zoekt namelijk ook een rustige omgeving. De soort kon dus de afgelopen 12 jaar niet als broedvogel vastgesteld worden. Landelijk neemt de soort duidelijk af, met name op de hogere zandgronden, zoals in Noord-Brabant. Door het geringe aantal waarnemingen (10 exemplaren in drie verschillende jaren: 2010, 2011, 2012) kan er over toe- of afname in telgebied de Marleplas niets zinnigs gezegd worden.

88. Zwartkop (*Sylvia atricapilla*)

Het grauwgrijze vogeltje met een parmantige zwarte pruikje wordt elk jaar rond de Marleplas gezien en gehoord. Maar altijd aan de zijde van de Donge. De vogel zoekt z'n nestomgeving vooral in dicht struweel met doornstruiken in de nabijheid van hoge bomen (zoals de houtwal/bomenrij langs de Langendijk). Ook grote tuinen vindt de Zwartkop aantrekkelijk. Vandaar dat van de soort vrijwel elk jaar 1-2 territoria kunnen worden genoteerd, maar of ze binnen het telgebied ook echt broeden? Het vogeltje arriveert in ons land omstreeks eind maart en vertrekt eind oktober weer naar Spanje en Marokko. Qua aantal waarnemingen soort lijkt wel toe te nemen, hetgeen overeenkomt met de landelijke trend.

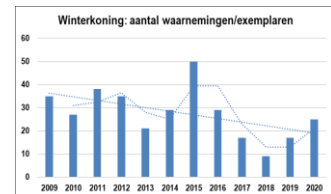

89. Tuinfluiter (*Sylvia borin*)

De Tuinfluiter zoekt ongeveer een vergelijkbaar broedbiotoop als de vorige soort: dichte struwelen in jonge bossen, bij voorkeur op natte standplaatsen. Ze broeden graag in de struiklaag met braamstruweel of brandnetelruigtes er omheen. Het vogeltje heeft rondom de Marleplas driemaal gebroed (2010, 2018 en 2020) en is, behalve in die jaren, vrijwel niet waargenomen rondom de Marleplas. Landelijk is er sprake van een afname. Rond de Marleplas niet vast te stellen.

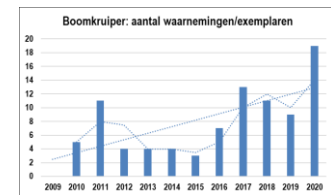
90. Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*)

Het Winterkoninkje is standvogel, broedt bij ons en blijft bij ons overwinteren. Dit kleine driftkikkertje, karakteristiek door zijn explosieve zang: 'zitrivi-SVI-SVI-SVIVSI-zivuusu-ZUU-ZUU-ZUU-si-ZIRRRRR-SVI-SVI-siyu-Tserrrr-siVI', broedt graag in jong en oud bos met een dichte ondergroei van bramen en ook in ruige tuinen en verblijft daar ook grotendeels gedurende de winterperiode. Daarom is het van belang om een beetje een ruige tuin te houden; dat levert tussen de herfstbladeren voor dit kleine vogeltje nog wat insecten op als voedsel. De Winterkoning is algemeen verspreid in Nederland en neemt overal toe. Rond de Marleplas lijkt dat echter niet zo te zijn.

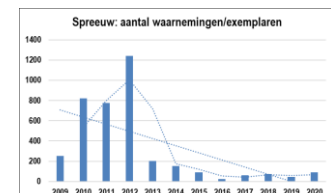
91. Boomkruiper (*Certhia brachydactyla*)

Een klein bruinig vogeltje dat altijd met de kop omhoog tegen stammen opkruipt en daar z'n insectenmaaltje bij elkaar scharrelt. Het vogeltje heeft een heel hoog, ij roepgeluidje, voor veel oudere mensen niet meer waar te nemen. Ik ben er door mijn jarenlange vogelhobby in getraind het gelukkig nog wel te horen: 'tsieiet-tsieiet-tsieiet'. De Boomkruiper is een standvogel en blijft het hele jaar bij ons. Ze broeden het liefst in oude bossen, maar zijn ook al tevreden met oude laanbomen. Vandaar dat ik ze altijd hoor langs de Langendijk. In de helft van het aantal teljaren heeft de soort er zijn territorium gehad, soms zelfs twee. Je hoort of ziet het vogeltje ook in de winter. Zowel landelijk als rondom de Marleplas is sprake van een toename.

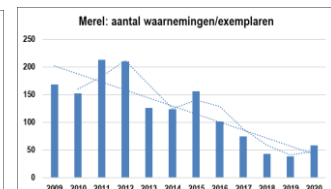
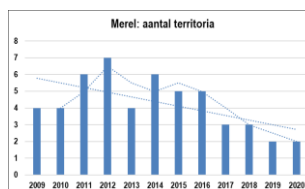
92. Spreeuw (*Sturnus vulgaris*)

We zien de Spreeuw regelmatig in telgebied de Marleplas. Maar de soort broedt er niet, maar juist erbuiten onder het dak van de Meander-basisschool. Van nature broedt de soort ook in boomholtes, maar zulke oude bomen zijn er nog niet veel in de Dongevallei. De vogels komen vaak in groepjes foerageren op de graslandjes en het grazige dijkje bij de Marleplas. Spreeuwen staan bekend om hun spectaculaire groepsvluchten in het winterhalfjaar, vlak voordat ze de gezamenlijke slaapplekken opzoeken. Meestal overnachten ze dan in riet- en ruigtevelden, maar in steden kiezen ze ook wel eens een groep bomen in een park of lommerrijke straat uit. In het begin van mijn telperiode zag ik nog wel eens kleine groepjes zwemen rond de laanbomen van de Langendijk. De laatste jaren neem ik dat niet meer waar. Dat verklaart ook de hoge aantallen aan de linkerkant van de grafiek en de lage van de laatste jaren.

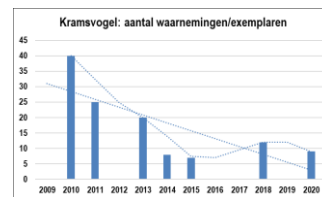
93. Merel (*Turdus merula*)

Merels houden van een parkachtige omgeving. Het zijn standvogels en ze hebben altijd in lage aantallen rondom de Marleplas gebroed, maar dat aantal neemt duidelijk af, net zoals het aantal waarnemingen gedurende de rest van het jaar. Dat heeft ongetwijfeld te maken met het Usutu-virus, dat sinds 2015 in Nederland rondwaart en vele Merelslachtoffers eist. De versterking van tuinen in ons land speelt wellicht ook een rol.

94. Kramsvogel (*Turdus pilaris*)

De Kramsvogel is in telgebied Marleplas een typische soort voor de herfst. De vogels broeden voornamelijk in Fenno-Scandinavië, Rusland tot ver in Siberië en trekken ondermeer via ons land door naar het zuiden. Soms blijven ze in Nederland hangen. Ze zitten dan in groepen in bomen en struweel, vaak ook op vochtige weilanden. Ze eten vooral achtergebleven bessen en fruit in boomgaarden en tuinen. Het aantal waarnemingen is eigenlijk te gering en te onregelmatig om een trend te kunnen vaststellen.

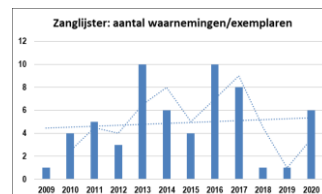

95. Koperwiek (*Turdus iliacus*)

Voor de Koperwiek geldt min of meer hetzelfde. Ook een wintergast uit het hoge noorden. Rond de Marleplas slechts van drie waarnemingsjaren bekend. Het is een soort die nog minder de stedelijke omgeving opzoekt.

96. Zanglijster (*Turdus philomelos*)

De Zanglijster wordt elk jaar meerdere keren gehoord, maar heeft maar één jaar een territorium gehad in telgebied Marleplas. Met nogal harde, uitbundige tonen, waarin de vogel een drietal herhalingen laat horen, begint de vogel in april aan z'n broedseizoen. De Zanglijster kiest voor de territoriumzang meestal een top van een hoge boom uit. In onze contreien verdwijnt de soort eind september weer naar het zuiden. De grafiek lijkt een licht stijgende lijn zien, maar de verschillen per jaar zijn vrij groot. Landelijk is er in de grote steden een licht dalende trend.

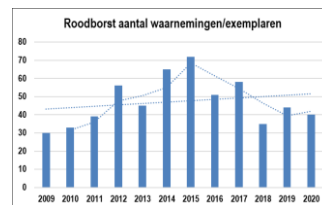

97. Grote lijster (*Turdus viscivorus*)

De Grote lijster, met zijn heldere, verdragende, nog melodieuze zang dan dat van de Zanglijster, is slechts éénmaal (2019) gehoord in telgebied Marleplas. Dat is niet zo verwonderlijk, want ze mijden stedelijk gebied. Landelijk neemt de soort overigens duidelijk af.

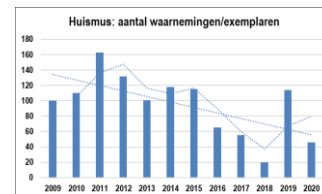
98. Roodborst (*Enthacus rubecula*)

Het Roodborstje kent iedereen. Ik heb het overigens nog nooit tegen het raam horen tikken. Maar de gevarieerde, 'rollende' zang kennen we allemaal. Het vogeltje zingt namelijk vrijwel elke dag uit volle borst. De Roodborst begint vaak als eerste te zingen en gaat daarmee de hele dag door, behalve als het jongen in het nest heeft. Het is ook de soort die op zwoele zomeravonden lang doorgaat of opnieuw tot laat in de avond of zelfs 's-nachts nog zingt. Het vogeltje lijkt dan gewoon voor z'n plezier te musiceren, maar het is gewoon fanatiek zijn territorium aan het afbakenen. De Roodborst is in stedelijk gebied een algemene vogel. Toch komt het aantal territoria rondom de Marleplas nooit boven de 1-2/jaar. Maar wel zien en horen we de zanger gedurende het hele jaar. Dat hoeft niet altijd hetzelfde individu te zijn. Er is namelijk in het winterhalfjaar een behoorlijke influx vanuit de Scandinavische landen. De trend in het telgebied is licht stijgende.

99. Huismus (*Passer domesticus*)

De Huismus is met z'n 'getjip' is een bekende stadsvogel. Maar zoveel als er vroeger in bebouwd gebied voorkwamen, dat is niet meer zo. De moderne huizen bieden minder nestgelegenheid en er wordt minder voedsel op straat gemorst. De Huismussen die volgens de computer in telgebied Marleplas een territorium hadden, hadden maar ten dele een nest binnen de grenzen van de telplot, achter de planken van één van de boothuizen of tussen de opslag van materialen ernaast. De meeste vonden onderdak in de huizen ertegenover, maar gebruikten de tussen de boothuizen liggende kruidenrijke graslandjes wel veelvuldig als foerageerterrain. De trend in telgebied de Marleplas is qua aantal waarnemingen negatief. Als standvogel is de soort het hele jaar op locatie aanwezig, maar de soort laat zich vooral zien in het zomerhalfjaar. In de winter manifesteert de Huismus zich wat minder.

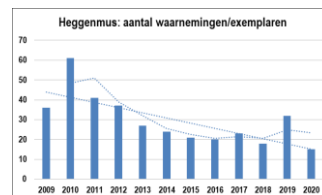

100. Ringmus (*Passer montanus*)

Het neefje van de Huismus is een echte zaadeter en een typische soort van het platteland en de boerenerven. Of beter was(!), want de soort is in het Nederlandse agrarische landschap sterk afgenomen. De soort werd rond de Marleplas in 4 jaren waargenomen in kleine aantallen, met name aan het begin van de telperiode (2009, 2010, 2011). Daarna was het afgelopen. De Ringmus heeft na de herinrichting tot natuurgebied waarschijnlijk nooit meer in de Dongevallei gebroed.

101. Heggenmus (*Prunella modularis*)

De Heggenmus is gedeeltelijk trekvogel, maar de meeste individuen overwinteren toch in Nederland en trekken alleen weg als het te koud wordt of er teveel sneeuw ligt. Wél komen er in de winter vaak Scandinavische vogels naar ons land. De soort is kenmerkend voor boerenerven en tegenwoordig ook vooral in stedelijk gebied met z'n vele tuinen, plantsoenen en ander openbaar groen. De Heggenmus is een standvogel, maar 's-winters hoor je het vogeltje zelden. De Nederlandse broedpopulatie als geheel is de laatste twee decennia licht afgenomen. Ondanks dat het aantal territoria de afgelopen telperiode in en om de Marleplas op vergelijkbaar niveau is gebleven (1-4 territoria) neemt het aantal waarnemingen per jaar wel duidelijk af. Dat is dus in lijn met de landelijke trend.

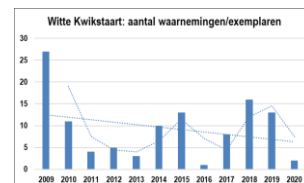
102. Grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*)

Dit fraaie geel-grijze vogeltje met de lange staart is een toenemende broedvogel in Zuidoost-Nederland waar de soort langs allerlei weer herstelde beekjes, maar ook langs kanalen en rioolwaterzuiveringen een geschikte broedplek vindt. Die positieve trend vinden we ook terug in het aantal waarnemingen in het winterhalfjaar. Met name in stedelijk gebied worden er steeds meer gezien. De 'GGK' is langs de Marleplas in 12 jaar tijd 7x gezien in zes verschillende jaren; alle keren in de herfst. Beboeste oevers van beken hebben hun voorkeur, maar het talud van de Donge is te steil. In en om de Marleplas heb ik soort alleen op de slijkige oeverlandjes van de poel tegenover mijn woning kunnen ontdekken (een telescoop achter het raam is dan wel handig), waar het vogeltje een beetje hyperactief naar kleine insectjes loopt te speuren. Daarbij wipt het voortdurend op en neer met z'n staart en achterlichaam.

103. Witte kwikstaart (*Motacilla alba alba*)

Dit kwieke vogeltje prefereert het platteland met kale akkers, kort afgemaaid of gemaaid graslanden en met verspreide bebouwing, zoals boerenerven. Tegenwoordig is het ook vaak te zien op industrieterreinen en moderne nieuwbouwwijken aan de rand van de stad, waar het op de platte daken broedt. Er zijn rondom de Marleplas maar 2 broedgevallen van de Witte kwikstaart bekend (2009, 2019). Beide keren broedde de vogel op het grinddak van één van de bootwoningen. Door het jaar heen zien we wél meer Witte kwikken, vooral in de nazomer en herfst. Het aantal waarnemingen fluctueert door de jaren nogal, maar lijkt langzaam terug te lopen overeenkomstig het landelijke beeld.

104. Graspieper (*Anthus pratensis*)

Eigenlijk een soort van open graslandgebieden met ruige perceelsranden en braakliggende akkers. Die heeft niets rond de Marleplas te zoeken. Graspiepers zwerven in het winterhalfjaar wel veel rond. De soort is 1x in die 12 jaar waargenomen (2011). Een verdwaalde gast dus.

105. Vink (*Fringilla coelebs*)

De Vink is een standvogel en de meeste vinken verblijven dus het gehele jaar in hun broedgebied. Bossen, parken en ander openbaar groen voldoet. Door het ouder worden van de bossen en toename van landschappelijke beplantingen en openbaar groen in ons land neemt de broedvogelstand van de Vink in Nederland langzaam toe. Rond de Marleplas is er vanzelfsprekend een duidelijke relatie met de omringende bebouwing en tuinen. Het aantal vastgestelde territoria schommelt over de jaren heen van 1 tot 4, waarvan ik schat dat de helft hun nestje buiten de grenzen van het telgebied hebben, met name langs de Langendijk. Maar als ze zingend in de bosjes in het gebied worden waargenomen, wordt daar door de computer een territorium aan gehangen. In de winter neemt het aantal waargenomen exemplaren sterk toe vanwege doortrekkende groepen vinken, gorzen en putters, die van de ene Elzen- of Berkenboom naar de andere hoppen.

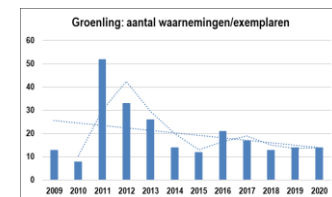

106. Keep (*Fringilla montifringilla*)

De Keep, ook een vinkachtige, is in ons land bijna uitsluitend een doortrekker of wintergast. En dan vooral in en langs bossen in de oostelijke helft van ons land. Toch wordt het vogeltje in de herfst ook in de provincie Noord-Brabant soms met enkele exemplaren in groepen doortrekkende Vinken en Groenlingen gespot. Dat gebeurde me éénmaal in 2016: tenminste 2 exemplaren kon ik herkennen aan de oranje borstveren. In zo'n vluchtige vogels is het best moeilijk die enkele Keep tussen de Vinken te ontdekken, dus ik zal er andere jaren wel gemist hebben.

107. Groenling (*Chloris chloris*)

Zowel door het geluid 'juup-juup-juup' en in de broedperiode ook een doordringend schor en scherp 'dsjirreueueueueueuuu' is de vogel niet te missen. En natuurlijk zijn opvallend groengrijze, geelgebiesde kleur, die vooral bij het opvliegen opvalt. De soort broedt vrijwel elk jaar rondom de Marleplas met 1 of 2 paartjes, meestal aan de kant van de Langendijk. In de winter wordt de soort ook regelmatig gezien in groepen met vinken. Landelijk neemt de soort toe, zowel in de broedtijd als in het winterhalfjaar. Rondom de Marleplas zie ik hem de laatste jaren juist minder vaak. De meeste Groenlingen zie ik 's-winters op de braakliggende akkers westelijk van de Dongevallei.

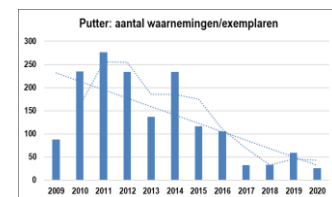

108. Grote barmsijs (*Acanthis flammea flammea*)

Grote of Kleine barmsijsjes; ze zijn moeilijk uit elkaar te houden. Een licht of iets minder licht dwarsstreepje op de vleugels; zeg het maar als zo'n vogeltje voor je uitvliegt. Ik houd het erop dat ik er eentje heb gezien in het voorjaar van 2010 omdat de Grote barmsijs dan licht rossig begint te kleuren op z'n kruin en bij de borstveren. In Brabant zijn het vrijwel allemaal winterse doortrekkers.

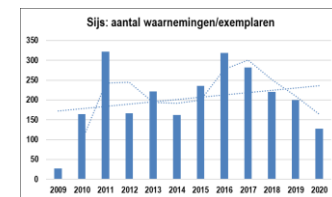
109. Putter (*Carduelis carduelis*)

De Putter is een van onze meest kleurrijke, goed herkenbare zangvogels: rood gezichtje afstekend tegen een witte hals en zwarte nek, beige befje, gele vlekken op de vleugels en zwart-wit getekende vleugelpennen en staart. Bonter kan het bijna niet. De volwassen vogel is een uitgesproken zadeneter die graag op de pluizen van distels en kruiskruid foerageert. Ruigteterreinen zijn daarom favoriet. Die zijn er na 20 jaar consistent gras- en maaibeheer niet meer zoveel in de Dongevallei. In de afgelopen 12 jaar is rond de Marleplas 5x een territorium vastgesteld. De aantallen in de winter nemen echter sterk af. Dat is in tegenstelling met de landelijke trend. Wel is het zo dat de Putter 's-winters in 'hoog' Nederland (ondermeer de zandgronden van Brabant) en sowieso in stedelijke gebieden veel minder aanwezig is. Ook voor deze soort geldt: ze mengen zich soms in kleine groepjes vinken en gorzen.

110. Sijs (*Spinus spinus*)

De Sijs is in telgebied de Marleplas (en overall in Noord-Brabant) een typische wintergast. Vanaf oktober tot en met maart foerageren ze vooral in elzen- en berkenbomen. Die zijn er genoeg in de Dongevallei. Ze vallen pas op als je zo'n groepje van 25-50 vogels nadert en de schel kwetterende kleine bolletjes nogal dwarrelig voor je uitvliegen en pakweg 50 meter verderop weer in een boom neerstrijken. Zo'n groepje kan je vanzelfsprekend makkelijk missen als je niet net op dat moment in het terrein loopt of uit het raam kijkt. Ze zijn 's-winters talrijk, dus ik zal er wel veel gemist hebben. De grafiek geeft aan dat de waargenomen aantallen de laatste jaren tegenvallen, maar dat de trend toch positief is. Dat is ook wel een beetje de landelijke trend. Deze wintergast komt onregelmatig invasiegolven.

111. Rietgors (*Emberiza schoeniclus*)

De Rietgors heeft als broedvogel grote oppervlakten riet of brede rietstroken nodig. Zoals ook al bij de Kleine karekiet en de Bosrietzanger gemeld, ontbreken die in de Dongevallei. Mij is het broeden van de soort in de Dongevallei niet bekend. Maar wél worden ze af en toe gezien/gehoord. Rond de Marleplas dateert de enige waarneming van één exemplaar uit het beginjaar 2009.

Wie woont er zo mooi?